

Pk-yrityksbarometri

kevät

2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010
2010

Esipuhe

Suomen Yrittäjät, Finnvera Oyj sekä työ- ja elinkeinoministeriö tekevät yhteistyössä pienten ja keskisuurten yritysten toimintaa ja taloudellista toimintaympäristöä kuvaavan Pk-yritysbarometrin kaksi kertaa vuodessa. Barometri julkistetaan sekä valtakunnallisena että alueellisina raporteina.

Valtakunnallisessa raportissa tuloksia käsitellään koko pk-sektorin näkökulmasta ja myös päätoimialoitain teollisuuteen, rakentamiseen, kauppaan ja palveluihin jaoteltuna. Alueraporteissa kehitystä verrataan erityisesti kyseisen alueen yritysten ja koko maan välillä.

Kevään 2010 Pk-yritysbarometri perustuu 3900 pk-yrityksen vastauksiin. Se kuvaa siten kattavasti suomalaisten pk-yritysten käsityksiä taloudellisen toimintaympäristön muutoksista sekä yritysten liiketoimintaan ja

kehitysnäkymiin vaikuttavista tekijöistä. Barometrin kyky ennakoida talouden suhdannekäänteitä on ollut varsin hyvä.

Tässä raportissa tarkastellaan pk-yritysten suhdanneodotuksia sekä yleistä elinkeinoilmastoa. Lisäksi tarkastellaan yritysten rahoitustilannetta, kasvuhakuisuutta sekä potentiaalisia omistajanvaihdoksia. Kevään barometrissa on kysytty myös työllistämisen esteitä ja yritysten arvioita tulevista muutosvoimista.

Ajankohtaista on ollut selvittää yritysten maksuvalmiustilannetta ja luottomarkkinoiden toimivuutta. Kuinka pk-yritykset ovat sopeuttaneet toimintaansa talouskriisin takia ja ovatko tarpeet sopeuttamistoimille poistumassa?

Helsingissä 10.3.2010

Jussi Järventaus
toimitusjohtaja
Suomen Yrittäjät

Pauli Heikkilä
toimitusjohtaja
Finnvera Oyj

Kalle J. Korhonen
alivaltiosihteeri
Työ- ja elinkeinoministeriö

Tiivistelmä

Taloudellisen toimintaympäristön tila on viimevuotisen rajun heikkenemisen jälkeen alkanut vakaantua monilla toimialoilla, mikä näkyy selvästi alkanutta vuotta koskevissa odotuksissa. Pk-yritysten suhdanneodotusten saldoluku on nyt +25, kun se vuosi sitten oli täsmälleen yhtä paljon miinuksella.

Saldoluku on nyt ylittänyt pitkän ajan keskiarvon (+15), mutta nykytilanteen tarkastelussa on otettava huomioon odotusten erittäin jyrkkä putoaminen talouskriisin alkuvaiheessa.

Taluskriisi on aiheuttanut suomalaisille pk-yrityksille kovia sopeutumispaineita. Yritysten kriisinsietokyky on kuitenkin vuosien mittaan vahvistunut, joten odotukset eivät viime vuonnakaan pudonneet 1990-luvun alun laman lukemiin.

Suhdanteiden paranemista odottaa nyt 37 prosenttia pk-yrityksistä, kun vastaava osuus vielä puoli vuotta sitten oli 18 prosenttia. Odotukset ovat nousseet kaikilla neljällä päätoimialalla ja samalla toimialojen väliset erot odotuksissa ovat kaventuneet. Myös yritysten kokoluokittain näkemys lähiajan suhdanteista on aiempaa yhtenäisempi.

Liikevaihto ja kannattavuus kohenevat

Myös odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat puolessa vuodessa nousseet oleellisesti. Viime syksyn barometrissa liikevaihdon laskuun varautuvia oli lähes yhtä paljon kuin sen nousuun luottavia, joten saldoluku oli +1. Nyt se on +33, kun lähes joka toinen pk-yritys arvioi liikevaihtonsa kasvavan lähimmän 12 kuukauden aikana.

Teollisuudessa liikevaihdon laskua odottavien osuus on puolittunut 15 prosenttiin. Palveluala erottuu edelleen muista hieman keskimääräistä vahvemmillä liikevaihto-odotuksilla.

Pk-yritysten odotukset kannattavuuden muutoksesta ovat vuoden 2009 huiman pudotuksen jälkeen kohonneet saldolukuun +21, mikä on lähellä pitkän ajan keskiarvoa.

Odotukset kannattavuuden paranemista ovat kautta linjan nousseet tuntuvasti. Yritykset ovat karsineet kulujaan ja tehostaneet toimintaansa.

Positiiviset liiketoiminnan muutosodotukset heijastuvat myös vakavaraisuutta koskeviin arvioihin. Saldoluku nousi viime syksyn barometrissa 22 yksiköllä tasolle +26. Vakavaraisuutta koskevissa odotuksissa erot toimialoittain ovat hyvin pienet. Rungas kolmannes yrityksistä näkee taseensa vahvistuvan tänä vuonna. Kaikilla

toimialoilla noin joka kymmenes yritys pelkää puolestaan vakavaraisuutensa putoavan nykyisestä.

Investointeja suunnitellaan, henkilöstö pidetään

Vaikka investointien käänne ajoittuu talouden nousussa yleensä melko myöhäiseen vaiheeseen, ovat pk-yritysten investointiodotukset nousseet jo niukasti plussan puolelle. Saldoluku on nyt +2, mikä on 17 yksikköä korkeampi kuin edellisessä barometrissa.

Teollisuus erottuu muista toimialoista hieman vahvemmillä investointiodotuksilla. Sen sijaan kaupassa odotukset ovat edelleen heikoimmat ja miinusmerkkiset. Kaupan alalla investointiodotukset ovat sitä heikommat mitä suuremmasta yrityksestä on kyse.

Paineet henkilöstön vähentämiseen ovat pk-yrityksissä helpottuneet: henkilöstöodotusten saldoluku nousi viime syksystä 16 yksiköllä lukemaan +12.

Kaupassa ja palvelualoilla luottamus kotimarkkinoiden elpymiseen ja erityisesti kuluttajien rahankäyttöön on vahva, vaikka työttömyyden arvioidaan yleisesti edelleen kasvavan.

Teollisuudessa arviot henkilöstön määrän kehityksestä ovat varovaisemmat kuin muilla aloilla, koska liikevaihto ehti viime vuoden aikana pudota varsin paljon. Tarve kannattavuuden korjaamiseen ennen henkilöstön lisäystä on ilmeinen.

Pk-yritysten työllistämistarpeet ovat nousseet kaikilla toimialoilla, vaikka kysynnän epävarmuus onkin suurin työllistämisen este. Työllistämistarpeita on etenkin rakentamisessa ja teollisuudessa sekä muita aloja vähemmän kaupassa.

Rahoitusta käyttöpääomaksi sekä investointeihin

Hieman yli puolella pk-yrityksistä on lainaa rahoituslaitoksista. Viimeisen 12 kuukauden aikana uutta ulkoista rahoitusta on ottanut 31 prosenttia yrityksistä. Ulkoista rahoitusta aikoo seuraavien 12 kuukauden aikana hankkia 26 prosenttia pk-yrityksistä. Osuus on 3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin viime syksynä.

Ulkoista rahoitusta tarvitaan edelleen ensi sijassa käyttöpääomaksi, vaikka käyttöpääomaa hakevien osuus onkin alempi kuin viime syksynä. Sen sijaan aiempaa useampi yritys aikoo ottaa rahoitusta kone- ja laiteinvestointeihin sekä kehittämishankkeisiin.

Uutta ulkoista rahoitusta suunnittelevista yrityksistä 76 prosenttia aikoo hankkia sitä pankeista, mikä

on samaa tasoa kuin viime syksynä. Finnveran rahoitusta aikoo hakea aiempaa harvempi yritys. Niin ikään vakuutusyhtiöiden suuntaan aikoo kääntyä viime vuotta harvempi yritys. ELY-keskuksia rahoituksen lähteenä harkitsee 15 prosenttia ja Tekesiä 10 prosenttia rahoitusta suunnittelevista.

Rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana otta- neista 78 prosenttia on ottanut sen pankeista ja 15 prosenttia rahoitusyhtiöistä – aivan kuten parin edellisen barometrin mukaan oli aikonutkin. Finnverasta rahoitusta oli ottanut 26 prosenttia, mikä on viime syksyä korkeampi osuus.

Rahoituksen ottamista seuraavan 12 kuukauden aikana suunnittelevista 29 prosenttia aikoo hakea Finn- veran suhdannelainaa tai -takausta. Finnveran suhdan- netuotteisiin aikovat turvautua erityisesti teollisuuden pk-yritykset. Palvelualalla suhdannelainan hakemista en- nakoivia on vähemmän kuin muilla aloilla.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana ot- taneista 32 prosenttia raportoi rahoitusmarkkinoiden muutosten aiheuttaneet erittäin tai melko suuria vai- kutuksia. Tämä osuus on nyt kääntynyt laskuun syksyn pk-yritysbarometriin verrattuna.

Vaikutuksia havainneista 55 prosentin mukaan rahoit-uksen marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet 62 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 36 prosentin mukaan. Vakuus- vaatimukset näyttäisivät edelleen kiristyneen – etenkin teollisuudessa ja kaupassa.

Keskisuurissa yrityksissä pienempiä useammin näh- dään erityisesti marginaalin nousseen. Pienemmissä yrityksissä koetaan puolestaan erityisesti vakuusvaati- musten kiristyneen.

Maksuvaikeudet eivät ole väistyneet

Pk-yrityksistä 18 prosenttia ilmoittaa kokeneensa mak- suvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana. Tämä on samaa tasoa kuin syksyn barometrissa ja edelleen moninkertainen normaalitilanteeseen verrattuna, jol- loin osuus on 2–3 prosenttia. Maksuvaikeudet ovat teol- lisuudessa yleisimpiä ja palveluissa puolestaan muita aloja harvinaisempia.

Yrityksistä 55 prosenttia on kokenut maksuvaikeuk- sia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta viimeisen kolmen kuukauden aikana. Tämäkin on samaa luokkaa kuin syksyllä. Maksuvaikeuksia ovat kohdanneet erityi- sesti teollisuuden ja kaupan yritykset.

Maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden ai- kana kohdanneista 74 prosenttia katsoo maksuvaike- uksien lisääntyneen vuodentakaiseen verrattuna. Syk- sällä tämä osuus oli vielä 80 prosenttia. Tämä vastaa 40 prosenttia kaikista yrityksistä. Yleistyviä maksuvai- keuksia ovat kohdanneet erityisesti laajemmilla mark- kinoilla toimivat ja suuremmat pk-yritykset.

Pk-yrityksistä 10 prosentilla on ollut tarvetta maksu- järjestelyihin verottajan kanssa viimeisen kuuden kuu- kauden aikana. Osuus on sama kuin syksyn pk-yritys- barometrissa. Toimialoista rakentamisessa on hieman useampi turvautunut maksujärjestelyihin.

Sopeutuminen talouskriisin seurauksiin jatkuu

Pk-yrityksistä lähes puolet on jo tehnyt sopeuttamistoi- mia taloustilanteen vuoksi. Sopeuttamistoimia tehnei- den osuus on noussut 7 prosenttiyksikköä viime syk- systä.

Sopeuttamistoimien toteutus ja niiden suunnittelu on sitä yleisempää mitä suurempiin pk-yrityksiin men- nään. Pääsääntöisesti alihankkijoina toimivat yritykset ovat muita useammin joutuneet sopeuttamistoimiin.

Sopeuttamistoimiin ryhtyneistä 42 prosenttia on lomauttanut ja 30 prosenttia on tehnyt muita työaika- järjestelyitä. Irtisanomisiin on joutunut turvautumaan 26 prosenttia jo sopeuttamistoimia tehneistä, ja so- peuttamistoimia suunnittelevista 19 prosenttia harkit- see irtisanomisia. Näissä osuuksissa ei ole muutoksia viime syksystä.

Noin neljänneksellä yrityksistä sopeutumistoiimiin kuuluu toiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin. Noin viidesosalla toimia tehneistä ja suunnittelevista toimet kohdistuvat liiketoiminnan laajentamiseen uusille alu- eille tai liiketoiminnan keskittämiseen ydinalueisiin. Ti- lapäisistä palkanalennuksista on sopinut 15 prosenttia ja 13 prosenttia sopeutustoimia suunnittelevista enna- koi toimien kohdistuvan palkan alennuksiin.

Lomautukset ja irtisanomiset ovat yleisimpiä teolli- suudessa ja rakentamisessa. Mitä suurempi on yrityksen henkilömäärä, sitä yleisempiä ovat lomautukset, irtisa- nomiset ja työaikajärjestelyt sekä alihankinnan vähentä- minen ja tuotannon siirtäminen toiseen maahan.

Sisällysluettelo

PK-YRITYSBAROMETRI

Kustantaja
Suomen Yrittäjien Sypoint Oy

TÄMÄN RAPORTIN OVAT LAATINEET SUOMEN YRITTÄJIEN:

pääekonomisti
Timo Lindholm,
p. (09) 2292 2856,
timo.lindholm@yrittajat.fi

ekonomisti
Harri Hietala,
p. (09) 2292 2845,
harri.hietala@yrittajat.fi

Visuaalinen ilme,
kannen kuva ja taitto:
suunnittelija
Lea Hult, Suomen Yrittäjät

Painopaikka
Painomerkki Oy, Helsinki

Esipuhe	1
Tiivistelmä	2
Sisällysluettelo	5
1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky	6
2. Pk-yritykset kansantaloudessa	8
3. Suhdanteet	9
3.1 Yleiset suhdannenäkymät	9
3.2 Liikevaihto	11
3.3 Kannattavuus	12
3.4 Vakavaraisuus	13
3.5 Investoinnit	14
3.6 Tuotekehitys	15
3.7 Henkilökunnan määrä	16
3.8 Vienti	17
3.9 Tuonti	18
3.10 Tuotantokustannukset	19
3.11 Inflaatio-odotukset	20
4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen	22
4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö	22
4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat	24
4.3 Tulevaisuuden muutosvoimat	25
4.4 Työllistämisen esteet	27
4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset	28
4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö	30
4.7 Maksuvaikeudet	37
4.8 Suhdannetilanteeseen sopeutuminen	39
5. Yhteenvedo alueellisista tuloksista	42
Pk-yritysbarometrin aluejako	45

1. Pk-yritysbarometrin aineisto ja ennustekyky

Pk-yritysbarometri mittaa pienten ja keskisuurten yritysten näkemyksiä niiden toimintaan vaikuttavien tekijöiden muutoksista kahdesti vuodessa. Suhdannekysymysten lisäksi barometri luotaa yritysten toimintaympäristöön vaikuttavia rakenteellisia tekijöitä, kuten pk-yritysten kasvustrategiaa, rahoitusta sekä työllistämisen esteitä. Uutena näkökantana on kevään kyselyssä tarkasteltu tulevaisuuden muutosvoimia yrittäjien näkökulmasta. Barometrissa käsitellään aina myös ajankohtaisia teemoja – tällä kertaa maksuvaikeuksia ja suhdannetilanteeseen sopeutumista.

Innolink Research Oy teki kevään 2010 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä tammi-helmikuussa 2010. Vastaajina olivat 3 900 suomalaisen pk-yrityksen edustajat. Otantakehikkona on käytetty toimialaluokittusta TOL 2008 sekä Fonecta ProFinder -yritystietokantaa. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pk-yritysten todellista rakennetta.

Innolink Research Oy teki kevään 2010 Pk-yritysbarometrin internet- ja puhelinkyselynä tammi-helmikuussa 2010. Vastaajina olivat 3 900 suomalaisen pk-yrityksen edustajat. Otantakehikkona on käytetty toimialaluokittusta TOL 2008 sekä Fonecta ProFinder -yritystietokantaa. Tulosten laskentaan aineistoa on oikaistu. Näin aineisto pyrkii vastaamaan mahdollisimman hyvin Suomen pk-yritysten todellista rakennetta.

Taulukko 1: Aineiston rakenne

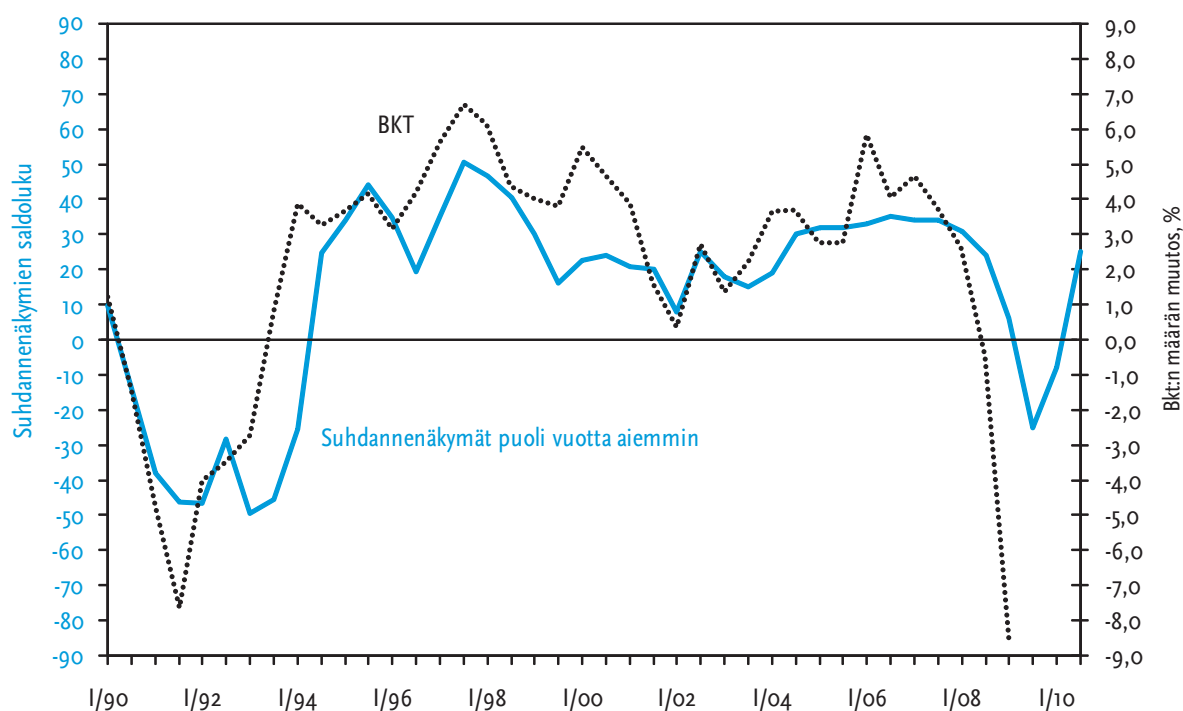
		n =	%
PÄÄTOIMIALA	Teollisuus	625	16
	Rakentaminen	564	14
	Kauppa	821	21
	Palvelut	1890	48
HENKILÖKUNNAN MÄÄRÄ	Alle 5 henkilöä	1925	50
	5–9 henkilöä	776	20
	10–19 henkilöä	549	14
	20–49 henkilöä	414	11
	50+ henkilöä	219	6
LIIKEVAIHTO	Alle 0,20 milj. euroa	1154	30
	0,20–0,49 milj. euroa	734	19
	0,50–1,49 milj. euroa	853	22
	1,50+ milj. euroa	1159	30
ALUE (MAAKUNTA)	Helsinki	462	12
	Pääkaupunkiseutu	223	6
	Uusimaa	338	9
	Varsinais-Suomi	285	7
	Satakunta	129	3
	Kanta-Häme	181	5
	Päijät-Häme	110	3
	Pirkanmaa	444	11
	Kymenlaakso	135	3
	Etelä-Karjala	65	2
	Etelä-Savo	82	2
	Pohjois-Savo	193	5
	Pohjois-Karjala	131	3
	Keski-Suomi	225	6
	Etelä-Pohjanmaa	216	6
	Keski-Pohjanmaa	120	3
	Pohjois-Pohjanmaa	171	4
	Pohjanmaa	182	5
	Kainuu	60	2
	Lappi	148	4
VASTAAJAN ASEMA	Yrittäjä	3143	81
	Palkattu toimitusjohtaja	618	16
	Muut	125	3
YRITYKSEN PERUSTAMISVUOSI	2005–	805	21
	2000–2004	594	15
	1990–1999	1217	31
	–1989	1274	33
YRITYKSEN KASVUHAKUISUUS	Voimakkaasti kasvuhakuinen	402	10
	Kasvaa mahdollisuuksien mukaan	1607	42
	Pyrkii säilyttämään asemansa	1283	33
	Ei kasvutavoitteita	533	14
	Toiminta loppuu seuraavan vuoden aikana	46	1
YHTEENSÄ		3900	100

Pk-yritysten odotukset ovat ennakoineet tulevia suhdannekäänteitä hyvin. Pk-yritysten suhdannevaihtelut ovat kuitenkin osin seuranneet suurten vientiteollisuusyritysten kehitystä viiveellä, jonka vuoksi arviot kansainvälisistä suhdannekäänteistä ovat ajoittain olleet hieman viivästyneitä.

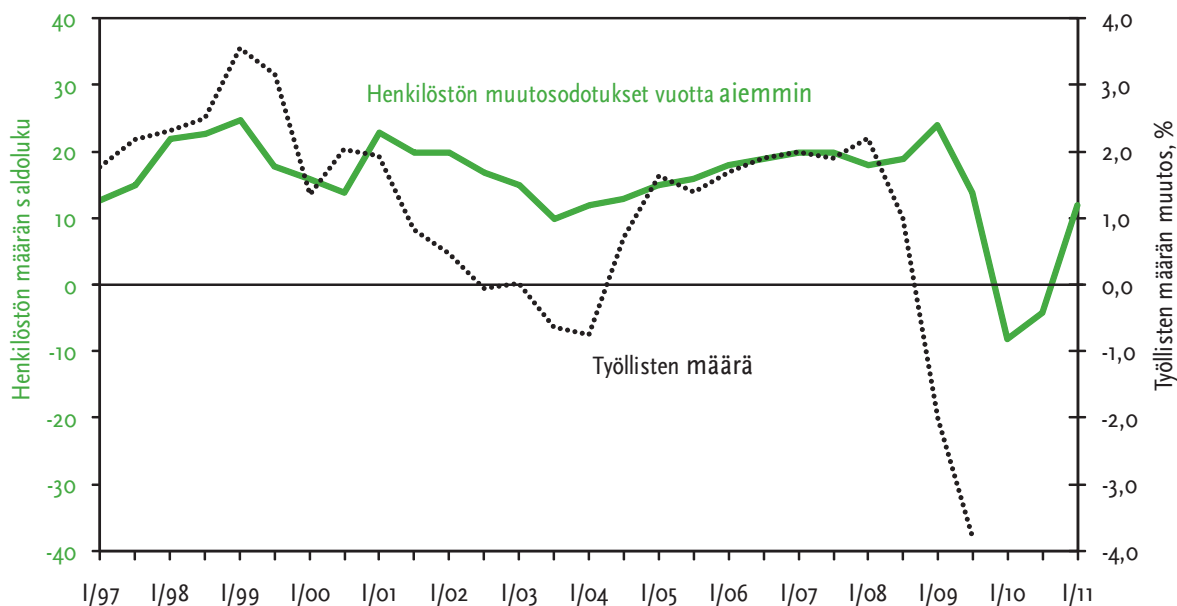
Sama havainto koskee ennustekykä työllisyydestä. Pk-yritysbarometrin ennuste työllisyyskehityksestä – var-

sinkin sen käänteistä – on ollut hyvä lukuun ottamatta viimeisintä käännettä. Kansainvälisen suhdannekehityksen heikkeneminen löi puolitoista vuotta sitten nopeasti läpi vientiteollisuuteen johtaen lomautusten nopeaan kasvuun. Sen sijaan kotimarkkinoilla toimiviin pk-yrityksiin muutokset välittyivät hitaammin.

Kuva 1: Pk-yritysbarometrin ennustekykä, suhdannenäkymät ja bkt

Kuva 2: Pk-yritysbarometrin ennustekykä, odotukset henkilöstömäärästä ja työllisyys

2. Pk-yritykset kansantaloudessa

Vuonna 2008 Suomessa oli Tilastokeskuksen yritys- ja toimipaikkarekisterin mukaan 320 952 yritystä. Ilman maa-, metsä- ja kalatalouden toimialoja yrityksistä oli 263 001.

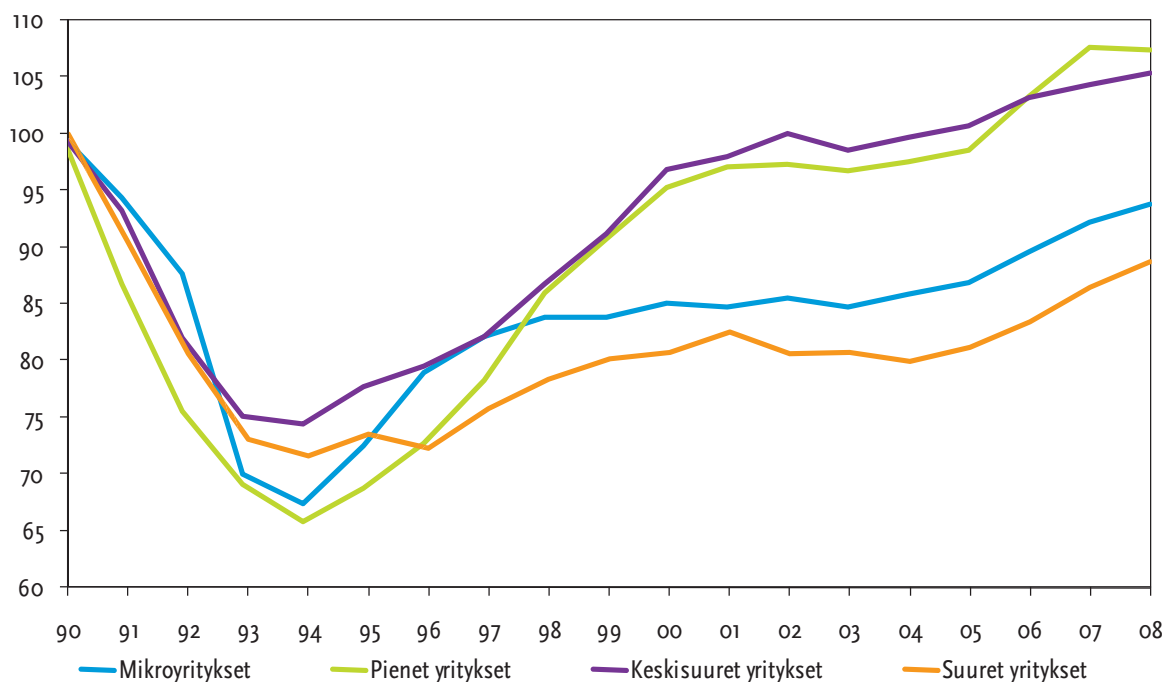
Viimeisen kymmenen vuoden aikana yritysten määrän nettokasvu on ollut keskimäärin reilut 5 000 vuodessa. Alle 10 henkilöä työllistävien mikroyritysten osuus koko yrityskannasta oli yli 93 prosenttia. Alle 250 henkilöä työllistävien pk-yritysten osuus oli puolestaan 99,7 prosenttia.

Suomalaisten yritysten liikevaihto nousi toissa vuonna 395 miljardiin euroon. Mikroyritysten osuus tästä oli noin 16 prosenttia. Koko pk-sektorin liikevaihto-osuus oli 49 prosenttia. Suomalaiset voittoa tavoittelevat yritykset (pl. maatalous) työllistivät vuonna 2008 lähes 1 436 000 henkilöä kokopäiväiseksi muunnettuna työpaikkoina. Mikroyritysten osuus tästä työllisten määrästä oli 24 prosenttia ja koko pk-sektorin 61 prosenttia.

Pk-sektori on vastannut kolmesta neljäsosasta yrityksissä vuoden 1994 jälkeen syntyneestä uusista työpaikoista ja kahdesta kolmasosasta kaikista uusista työpaikoista. Kaikkein voimakkaimmin henkilöstö on lisääntynyt vuoden 1994 jälkeen pienissä, 10–49 henkilöä työllistävissä yrityksissä – yhteensä 62 prosenttia. Keskisuuret yritykset ovat kasvattaneet henkilöstöään 41 prosentilla ja mikroyrityksetkin 39 prosentilla. Pienten ja keskisuurten yritysten henkilöstö ylittää jo vuoden 1990 tason.

Suurissa, yli 250 henkilöä työllistävissä, yrityksissä kumulatiivinen henkilöstön lisäys on jäänyt 24 prosenttiin. Suurten yritysten työllisten määrän hidasta kasvua selittää osaltaan kuitenkin toimintojen yhtiöittäminen ja ulkoistaminen. Vertailtaessa erikokoisten yritysten työllistävyyttä on myös muistettava, että yritykset siirtyvät kokoluokasta toiseen kasvun myötä.

Kuva 3: Työllisten määrä erikokoisissa yrityksissä, indeksi 1990=100

3. Suhdanteet

Tässä osiossa tarkastellaan pk-yritysten odotuksia erityisesti koko taloutta koskien: kuinka suhdannetilanteen arvioidaan muuttuvan ja miten pk-yritysten investoinnit sekä henkilökunnan määrä kehittyvät. Tarkastelun kohteena ovat myös yritystalouden tärkeimmät muuttujat kuten liikevaihto ja kannattavuus.

3.1 Yleiset suhdannenäkymät

Kansainvälinen finanssikriisi muuttui yleiseksi talouskriisiksi puolitoista vuotta sitten. Suomalaisille pk-yrityksille se aiheutti kovia sopeutumispaineita, jotka tuntuivat varsinkin teollisuudessa ja rakennusosalalla. Yritysten kriisinsietokyky on kuitenkin vuosien mittaan vahvistunut, joten odotukset eivät pudonneet 1990-luvun alun laman lukemiin.

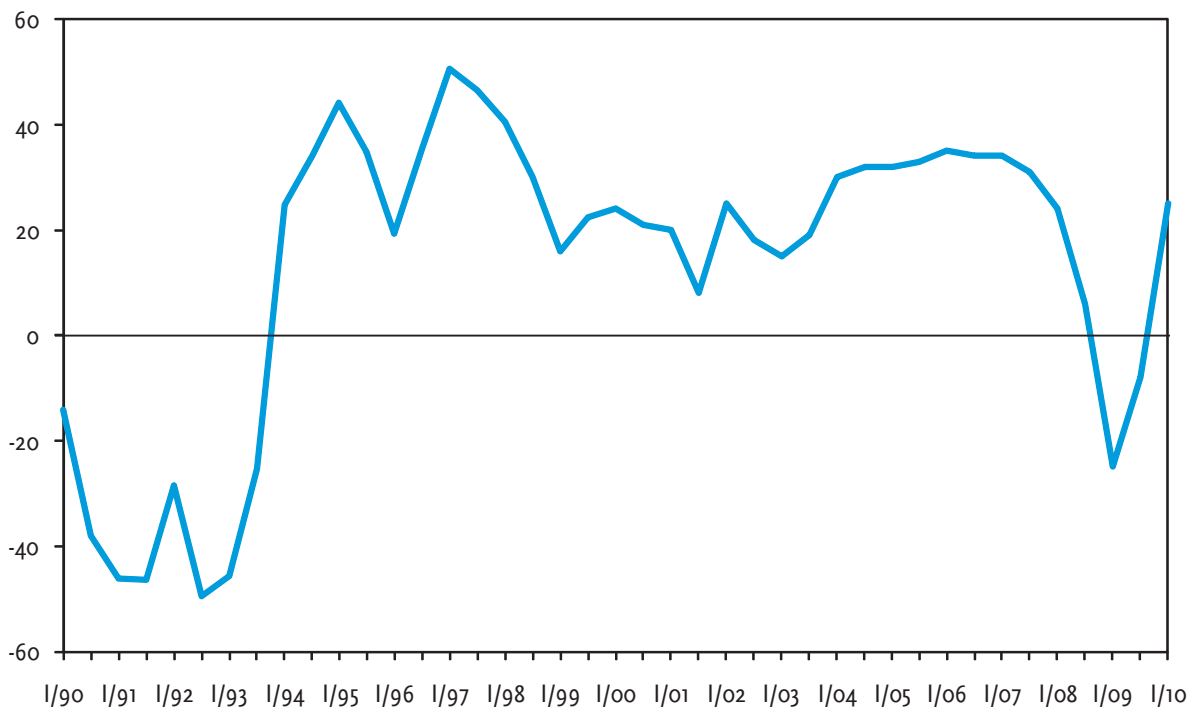
Viime kuukausien aikana tilanne on monilla toimialoilla alkanut tasaantua, mikä näkyy selvästi myös alkunutta vuotta koskevissa odotuksissa. Pk-yritysten suhdanneodotusten saldoluku on nyt +25, kun se vuosi sitten oli täsmälleen yhtä paljon miinuksella.

Lisäksi peilataan pk-yritysten vienti- ja tuontiodotuksia. Odotuksia hinnoista ja kustannuksista tarkastellaan loppu- ja välituotteiden hintojen sekä palkkojen osalta.

Saldoluku on nyt ylittänyt pitkän ajan keskiarvon (+15), mutta nykytilanteen tarkastelussa on otettava huomioon odotusten erittäin jyrkkä putoaminen talouskriisin alkuvaiheessa.

Suhdanteiden paranemista odottaa nyt 37 prosenttia pk-yrityksistä, kun vastaava osuus vielä puoli vuotta sitten oli 18 prosenttia. Odotukset ovat nousseet kaikilla neljällä päätoimialalla ja samalla toimialojen väliset erot odotuksissa ovat kaventuneet. Myös yritysten kokoluokittain näkemys lähiajan suhdanteista on aiempaa yhtenäisempi. Suurimmat, yli 5 miljoonan euron liikevaihtoon yltävät yritykset, ovat edelleen hieman keskimääräistä pessimistisempiä.

Kuva 4: Suhdannenäkymät, saldoluku

Taulukko 2: Suhdannenäkymät seuraavan 12 kuukauden aikana

	Paranevat %	Pysyvät ennallaan %	Heikkenevät %	Saldoluku ^{x/}
Toimialoittain				
Kaikki yritykset	37	51	12	25
Teollisuus	38	50	12	26
Rakentaminen	36	50	14	22
Kauppa	34	51	15	19
Palvelut	39	50	11	28
Kasvuhakuisuuden mukaan				
Voimakkaasti kasvuhakuiset	73	22	5	68
Kasvuhakuiset	48	44	8	40
Asemansa säilyttäjät	23	61	16	7
Ei kasvutavoitetta	14	68	18	-4
Toimintansa lopettavat	9	24	67	-58
Kokoluokittain				
alle 5 henkilöä	38	51	11	27
5–9 henkilöä	37	51	12	25
10–19 henkilöä	37	46	17	20
20–49 henkilöä	40	49	11	29
yli 50 henkilöä	33	51	16	17
Perustamisvuoden mukaan				
ennen 1990	30	54	16	14
1990–1999	35	51	14	21
2000–2004	40	51	9	31
2004 jälkeen	52	40	8	44

^{x/} Saldoluku on laskettu "paranevat" ja "heikkenevät" -vastausten osuuksien erotuksena.

3.2 Liikevaihto

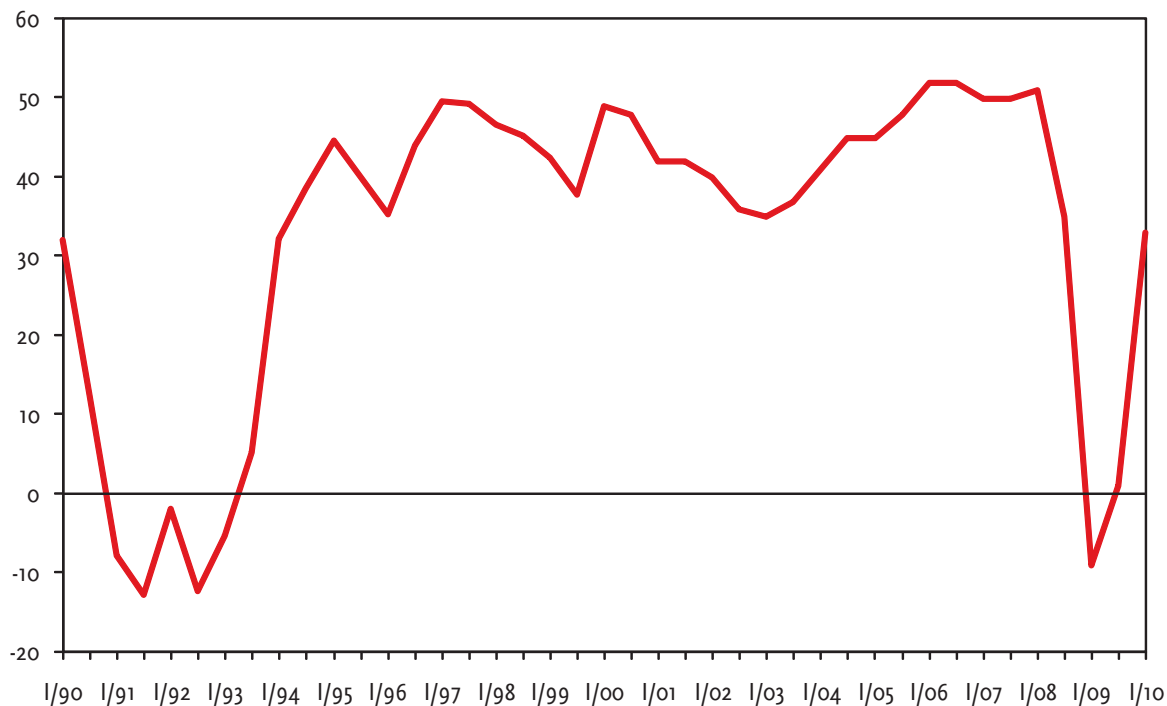
Odotukset liikevaihdon kehityksestä ovat puolessa vuodessa nousseet oleellisesti. Viime syksyn barometrissa liikevaihdon laskuun varautuvia oli lähes yhtä paljon kuin sen nousuun luottavia, joten saldoluku oli +1. Nyt se on +33, kun lähes joka toinen pk-yritys arvioi liikevaihtonsa kasvavan.

Toimialoittain odotukset ovat jopa yllättävän yhtenäiset. Teollisuudessa liikevaihdon laskua odottavien

osuus on puolittunut 15 prosenttiin. Palveluala erottuu edelleen muista hieman keskimääräistä vahvemmillä liikevaihto-odotuksilla.

Pienistä – alle 0,5 miljoonan euron liikevaihdon – palvelualan yrityksistä puolet arvioi liikevaihtonsa pysyvän tänä vuonna entisellään ja sen laskua pelkää vain 9 prosenttia näistä yrityksistä.

Kuva 5: Liikevaihdon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 3: Odotukset liikevaihdon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	48	37	15	33
Teollisuus	49	36	15	34
Rakentaminen	40	41	19	21
Kauppa	46	37	17	29
Palvelut	51	36	13	38

3.3 Kannattavuus

Pk-yritysten odotukset kannattavuuden muutoksesta ovat viimevuotisen huiman pudotuksen jälkeen kohonneet saldolukuun +21, mikä on lähellä pitkän ajan keskiarvoa.

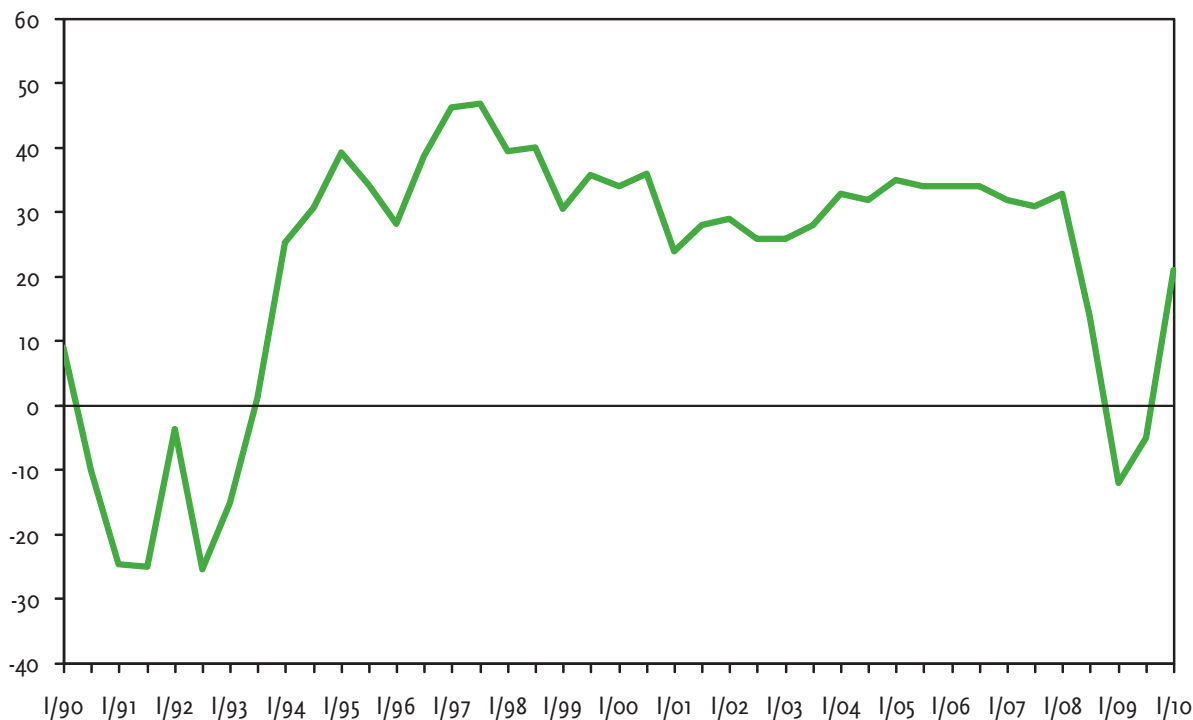
Toimialoittain kannattavuuden odotetaan kohenevan teollisuuden johdolla. Tämä on loogista siinä mielessä, että teollisuudessa talouskriisi on ollut pahin ja uutta nousua tavoitellaan jälleen teollisuus- ja vientilähtöisesti.

Odotukset kannattavuuden paranemista ovat kautta linjan nousseet tuntuvasti. Yritykset ovat karsineet kulu-

jaan ja tehostaneet toimintaansa. Osa hyvin positiivisista kannattavuuden kehityksestä on sidoksissa liikevaihtoa sekä lopputuotteiden hintoja koskeviin odotuksiin.

Uudet, korkeintaan 5 vuotta toimineet yritykset ovat kannattavuuden suhteen toiveikkaimpia: puolet niistä odottaa kannattavuutensa paranevan. Sen sijaan yli 10 vuotta toimineet yritykset ovat keskimääräistä varovaisempia odotuksissaan.

Kuva 6: Kannattavuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 4: Odotukset kannattavuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	38	45	17	21
Teollisuus	41	42	17	24
Rakentaminen	36	43	21	15
Kauppa	35	45	20	15
Palvelut	39	45	16	23

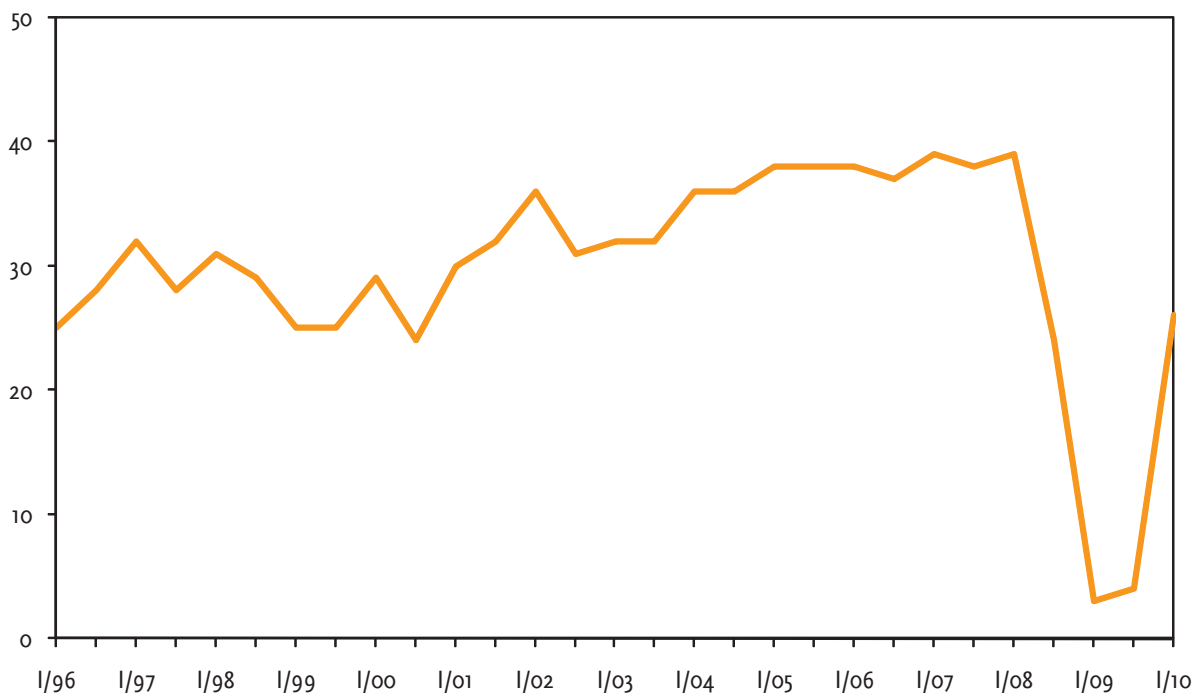
3.4 Vakavaraisuus

Positiiviset liiketoiminnan muutosodotukset heijastuvat myös vakavaraisuutta koskeviin arvioihin. Saldoluku nousi viime syksyn barometrista 22 yksiköllä tasolle +26.

Vakavaraisuutta koskevissa odotuksissa erot toimialoittain ovat hyvin pienet. Runsas kolmannes yrityksistä näkee taseensa vahvistuvan tänä vuonna. Kaikilla toimialoilla noin kymmenes yritys pelkää puolestaan vakavaraisuutensa putoavan.

Mitä pienemmästä yrityksestä on kyse, sitä toiveikkaampi se on vakavaraisuutensa kehityksen suhteen. Samoin uusilla, vain muutaman vuoden toimineilla yrityksillä on vakiintuneita, pitkään toimineita yrityksiä suuremmat odotukset vakavaraisuuden noususta. Pienillä nuorilla yrityksillä tarve vakavaraisuuden vahvistamiseen on luonnollisesti suurempi kuin markkina-asemansa vakiinnuttaneilla pk-yrityksillä.

Kuva 7: Vakavaraisuuden muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 5: Odotukset vakavaraisuuden muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	37	52	11	26
Teollisuus	37	51	12	25
Rakentaminen	34	55	11	23
Kauppa	35	54	11	24
Palvelut	38	52	10	28

3.5 Investoinnit

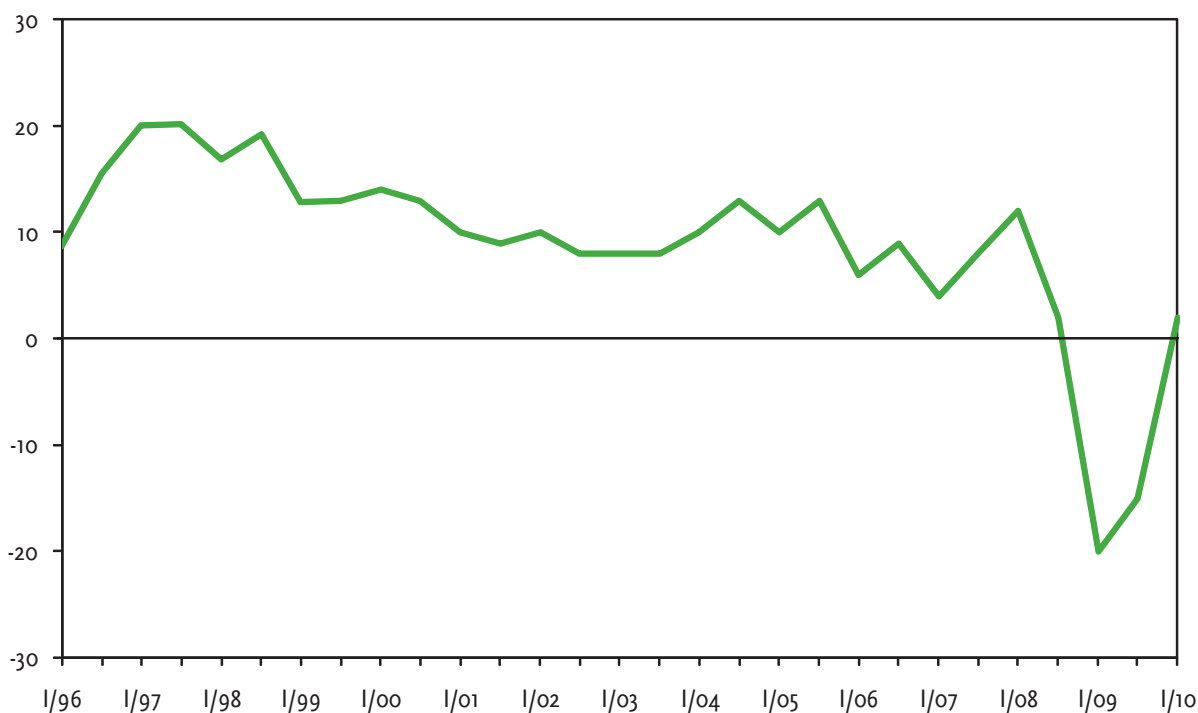
Vaikka investointien käänne ajoittuu talouden nousussa melko myöhäiseen vaiheeseen, ovat pk-yritysten investointiodotukset nousseet jo niukasti plussan puolelle. Saldoluku on nyt +2, mikä on 17 yksikköä korkeampi kuin edellisessä barometrissa.

Teollisuus erottuu muista toimialoista hieman vahvemmillä investointiodotuksilla. Sen sijaan kaupassa odotukset ovat edelleen heikoimmat ja miinusmerkki-

set. Kaupan alalla investointiodotukset heikkenevät yrityskoon kasvun myötä.

Vahvimmat investointiodotukset ovat kansainvälisillä markkinoilla toimivilla pk-yrityksillä: niistä hieman yli puolet aikoo lisätä investointejaan. Toista äärilaitaa edustavat paikallisesti toimivat yritykset, joista yli 50 prosenttia aikoo pitää investointinsa ennallaan. Investointeja lisääviä on silti tässäkin ryhmässä 30 prosenttia.

Kuva 8: Investointien arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 6: Odotukset investointien arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	58	20	2
Teollisuus	27	51	22	5
Rakentaminen	21	56	23	-2
Kauppa	17	63	20	-3
Palvelut	22	60	18	4

3.6 Tuotekehitys

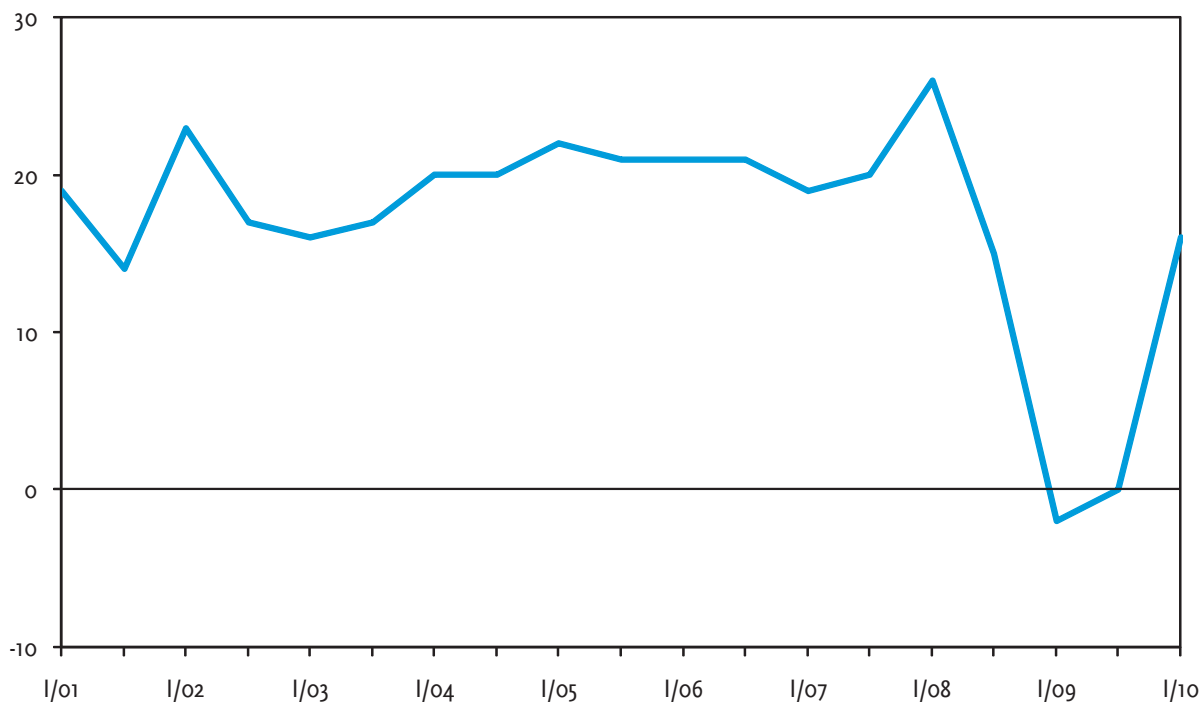
Taluskriisi on vaikeuttanut tuotekehitystä ja osin myös kannustanut pk-yrityksiä siihen. Pahimman kriisin väistyessä tuotekehitysodotuksia kuvaava saldoluku on nyt noussut tasolle +16 oltuaan puoli vuotta sitten tasan nolla.

Hieman keskimääräistä enemmän jarruja tuotekehitykseen on teollisuudessa. Poikkeuksena ovat teollisuuden kansainväliset pk-yritykset. Niillä saldoluku on +37,

kun 43 prosenttia tämän ryhmän yrityksistä aikoo lisätä tuotekehittelyään. Toimialoitain eniten tuotekehitysuunnitelmia löytyy puolestaan palvelualan yrityksiltä.

Vahvimmat odotukset – ja samalla ehkä myös tarpeet – tuotekehitykseen on nuorilla, korkeintaan 5 vuotta toimineilla yrityksillä. Puolet niistä aikoo lisätä tuotekehitystään, kun vastaava osuus ainakin 20 vuotta toimineissa yrityksissä on 30 prosenttia.

Kuva 9: Tuotekehityspanostusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 7: Odotukset tuotekehityksen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	27	62	11	16
Teollisuus	30	59	11	19
Rakentaminen	23	63	14	9
Kauppa	20	68	12	8
Palvelut	30	60	10	20

3.7 Henkilökunnan määrä

Paineet henkilöstön vähentämiseen ovat pk-yrityksissä helpottuneet: henkilöstöodotusten saldoluku nousi viime syksystä 16 yksiköllä lukemaan +12.

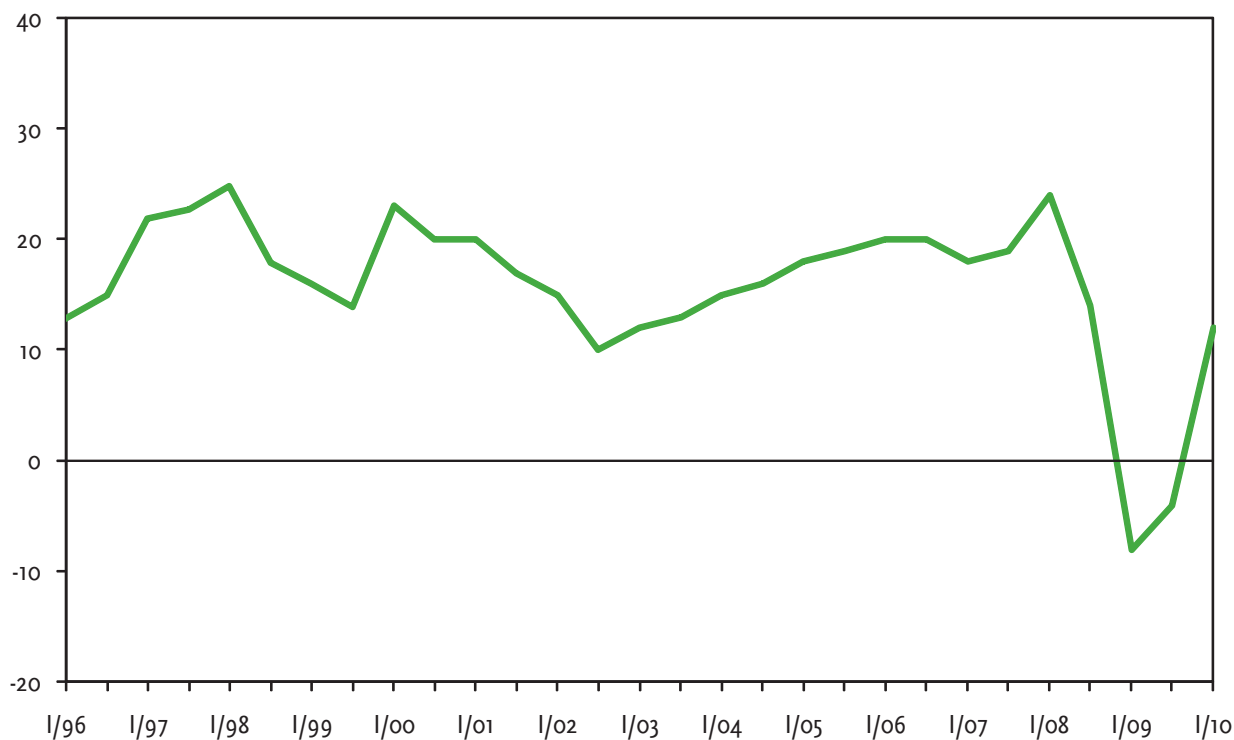
Vain 8 prosenttia kaupan ja palvelualojen pk-yrityksistä aikoo 12 kuukauden kuluttua toimia nykyistä pienemmällä henkilömäärällä. Näillä aloilla luottamus kotimarkkinoiden elpymiseen ja erityisesti kuluttajien rahankäyttöön on vahva, vaikka työttömyyden yleisesti arvioidaankin kasvava.

Teollisuudessa arviot henkilöstön määrän kehityksestä ovat varovaisimmat, koska liikevaihto ehti viime

vuoden aikana pudota varsin paljon. Tarve kannattavuuden korjaamiseen ennen henkilöstön lisäystä on ilmeinen.

Yritysten kokoluokittain odotukset henkilöstön määrästä ovat lähentyneet toisiaan. Jopa suurissa, vähintään 50 henkeä työllistävissä pk-yrityksissä henkilöstöodotusten saldoluku on +17, joka kolmas tämän ryhmän yrityksistä aikoo tänä vuonna lisätä henkilöstöään vähentämisen puolelle kallistuessa 16 prosenttia.

Kuva 10: Henkilöstön määrän muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 8: Odotukset henkilöstön määrän muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	22	68	10	12
Teollisuus	20	64	16	4
Rakentaminen	23	67	10	13
Kauppa	18	74	8	10
Palvelut	24	68	8	16

3.8 Vienti

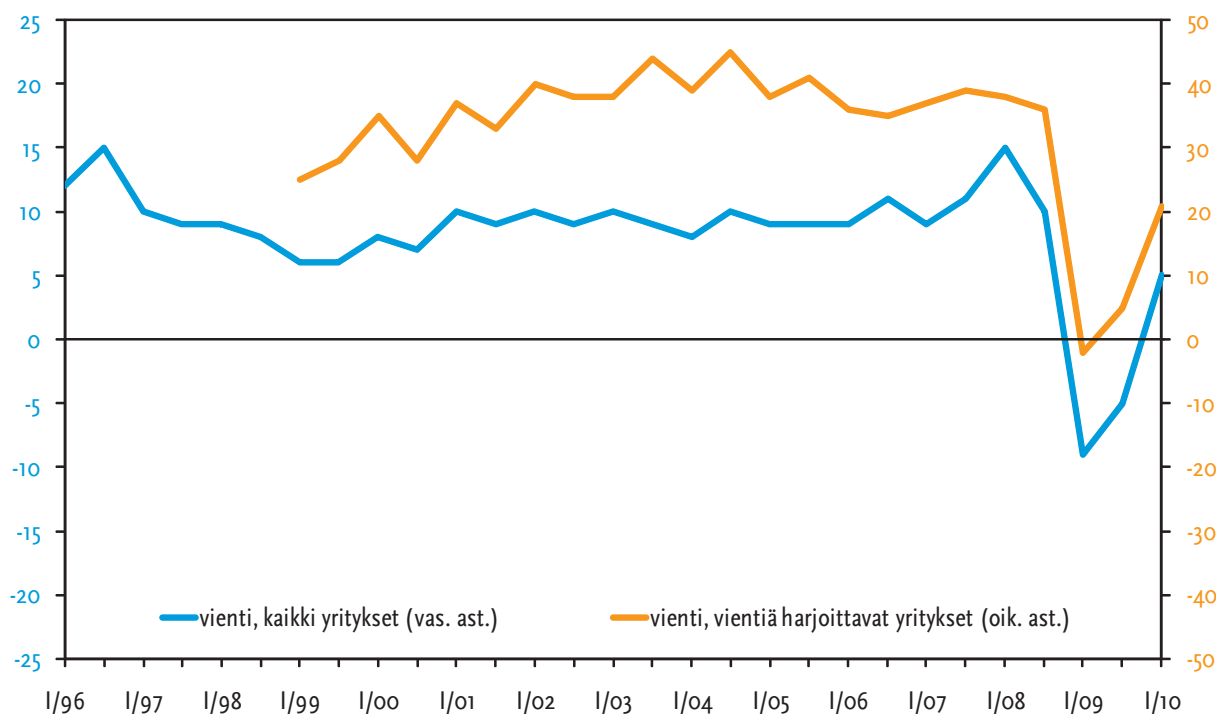
Kansainvälisen talouden vakaantumisen käänssi pk-yritysten vientiodotukset loivaan nousuun jo viime syksynä. Nyt odotukset ovat edelleen vahvistuneet: vientiä harjoittavien pk-yritysten tätä vuotta koskevien odotusten saldoluku nousi tasolle +21, kun joka kolmas yritys arvioi vientinsä kasvavan ja vain 12 prosenttia vähenevän.

Positiivisia vientiodotuksia tulkittaessa on kuitenkin otettava huomioon viennin määrän ennätysmäisen matala viimevuotinen lähtötaso. Vientiodotusten nousu

toteutui sitä kautta, että viennin määrän laskun jatkumista pelkääviä on nyt vähemmän kuin viime syksynä. Kasvuodotuksissa muutos oli selvästi pienempi.

Syksyllä 2008 alkaneesta kansainvälisen kaupan alamaesta huolimatta suomalaisten vientiyritysten määrä ei ole vähentynyt. Vastaajayrityksistä 31 prosenttia harjoittaa vientiä. Tämä sisältää tuotteiden vientiä osana toisten yritysten vientiä.

Kuva 11: Viennin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 9: Vientiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Vientiä harjoittavat	31	67	15	30	24

Taulukko 10: Vientiyritysten odotukset viennin arvon muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	33	55	12	21
Teollisuus	34	54	12	22
Rakentaminen	26	65	9	17
Kauppa	31	57	12	19
Palvelut	33	55	12	21

3.9 Tuonti

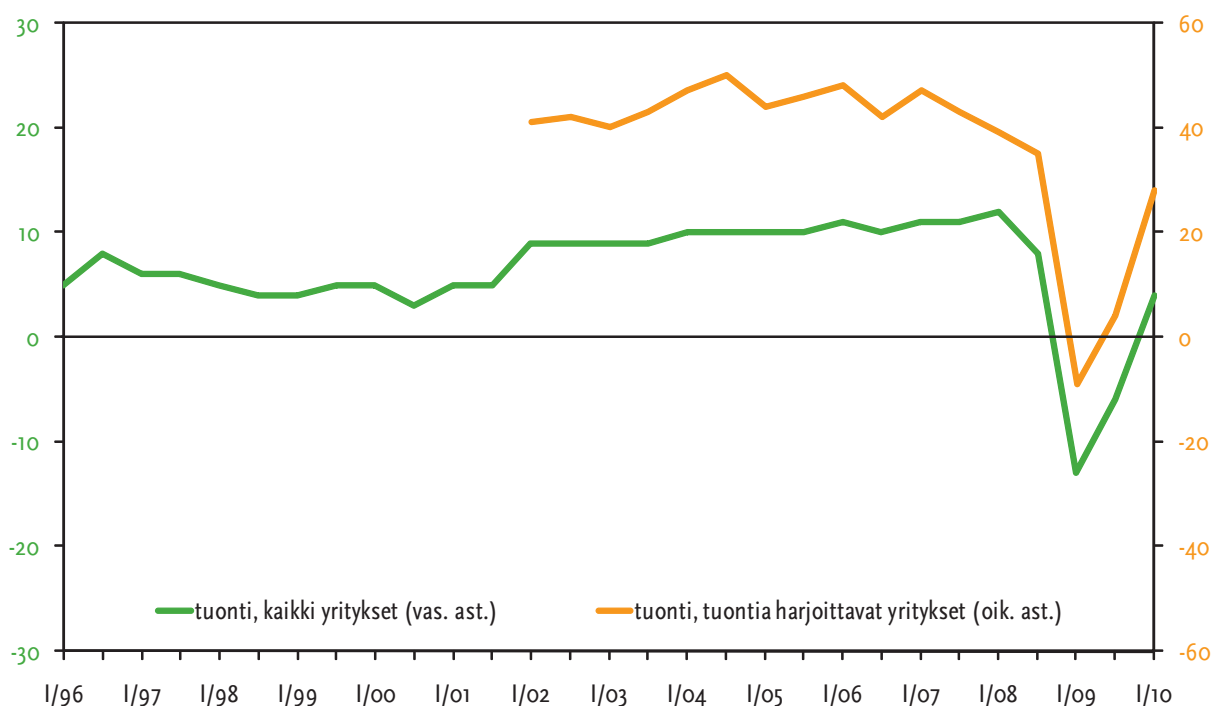
Tuonnissa odotusten paraneminen oli vielä selvempi kuin viennissä. Tuontia harjoittavien pk-yritysten tuontiodotusten saldoluku nousi +28:aan, kun tuonnin vähenemistä odottavien osuus puolittui viime syksystä 11 prosenttiin.

Kohentuneiden tuontiodotusten taustalla ovat aiempaa valoisammat näkemykset ulkomaankaupasta sekä

luottamus kotimaiseen kysyntään. Viimeksi mainittu tekijä näkyy kaupan alan tuontiodotuksissa: peräti 46 prosenttia tuontia harjoittavista pk-yrityksistä uskoo tuonnin kasvavan tänä vuonna.

Kaupan tuontiyrityksistä pienemmät – alle miljoonan euron liikevaihdon – yritykset ovat suurempia optimistisempia tuonnin kehityksen suhteen.

Kuva 12: Tuonnin arvon muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 11: Tuontiyritysten osuus, % pk-yrityksistä

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Suoraa tuontia harjoittavat	24	45	12	46	11

Taulukko 12: Tuontiyritysten odotukset tuonnin arvon muutoksesta

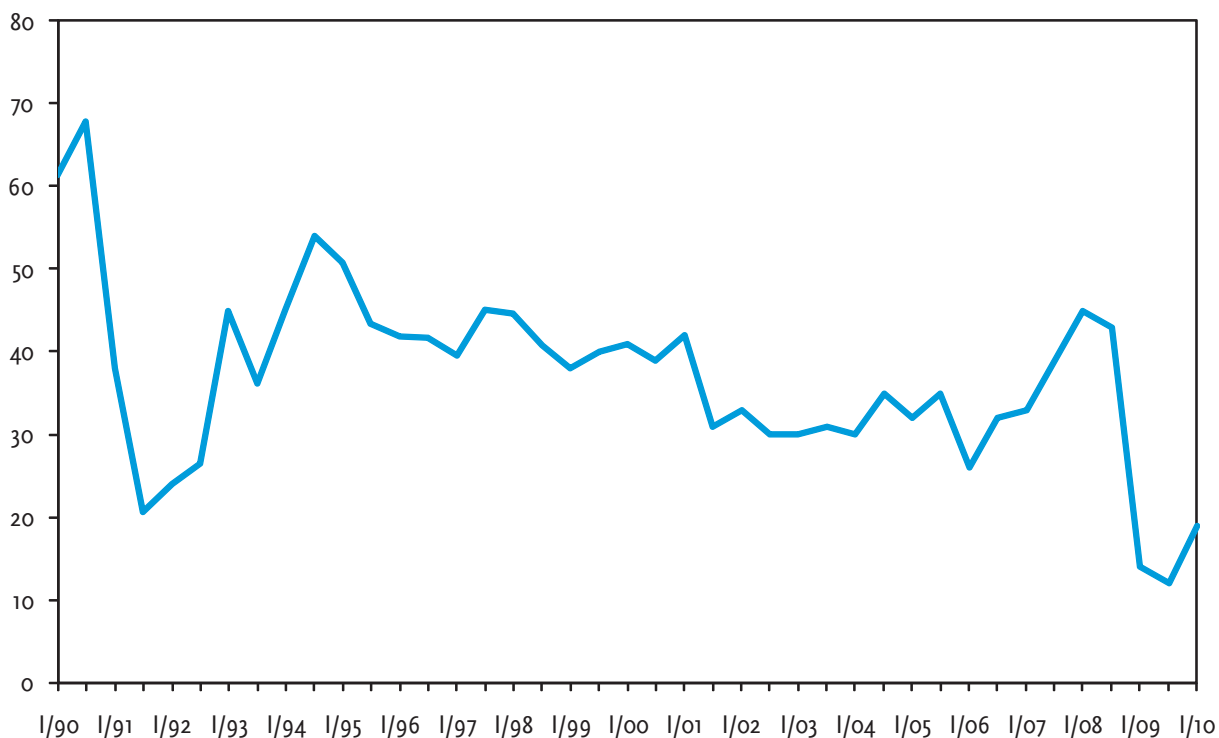
	Kasvaa %	Pysyy ennallaan %	Pienenee %	Saldoluku
Kaikki yritykset	39	50	11	28
Teollisuus	33	54	13	20
Rakentaminen	39	47	14	25
Kauppa	46	42	12	34
Palvelut	37	55	8	29

3.10 Tuotantokustannukset

Pk-yritysten näkemykset tuotantokustannusten lähiajan kehityksestä muuttuivat viime syksyyn nähden vähemmän kuin monilla muilla osa-alueilla. Saldoluvun nousuksi tuli 7 yksikköä. Talouskriisi on painanut kustannuksia ja tiukentanut kilpailua, joten tuotantokustannusodotusten saldoluku +19 on edelleen selvästi normaalitasoa alempi.

Palvelualoilla odotukset tuotantokustannusten noususta ovat muita aloja vahvemmat, mikä liittyy ainakin osin arvonlisäveron korotukseen. Arviot tuotantokustannuksista ovat hyvin samansuuntaiset kaiken kokoisilla palvelualan yrityksillä. Vain suurimmat, vähintään 5 miljoonan euron liikevaihtoon yltävät palveluyritykset näkevät kustannusten nousun hieman pienempänä: niistä 31 prosenttia arvioi tuotantokustannusten nousevan.

Kuva 13: Tuotantokustannusten muutosodotukset, saldoluku

Taulukko 13: Odotukset tuotantokustannusten muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Kasvavat %	Pysyvät ennallaan %	Alenevat %	Saldoluku
Kaikki yritykset	30	59	11	19
Teollisuus	30	54	16	14
Rakentaminen	26	64	10	16
Kauppa	26	63	11	15
Palvelut	34	55	11	23

3.11 Inflaatio-odotukset

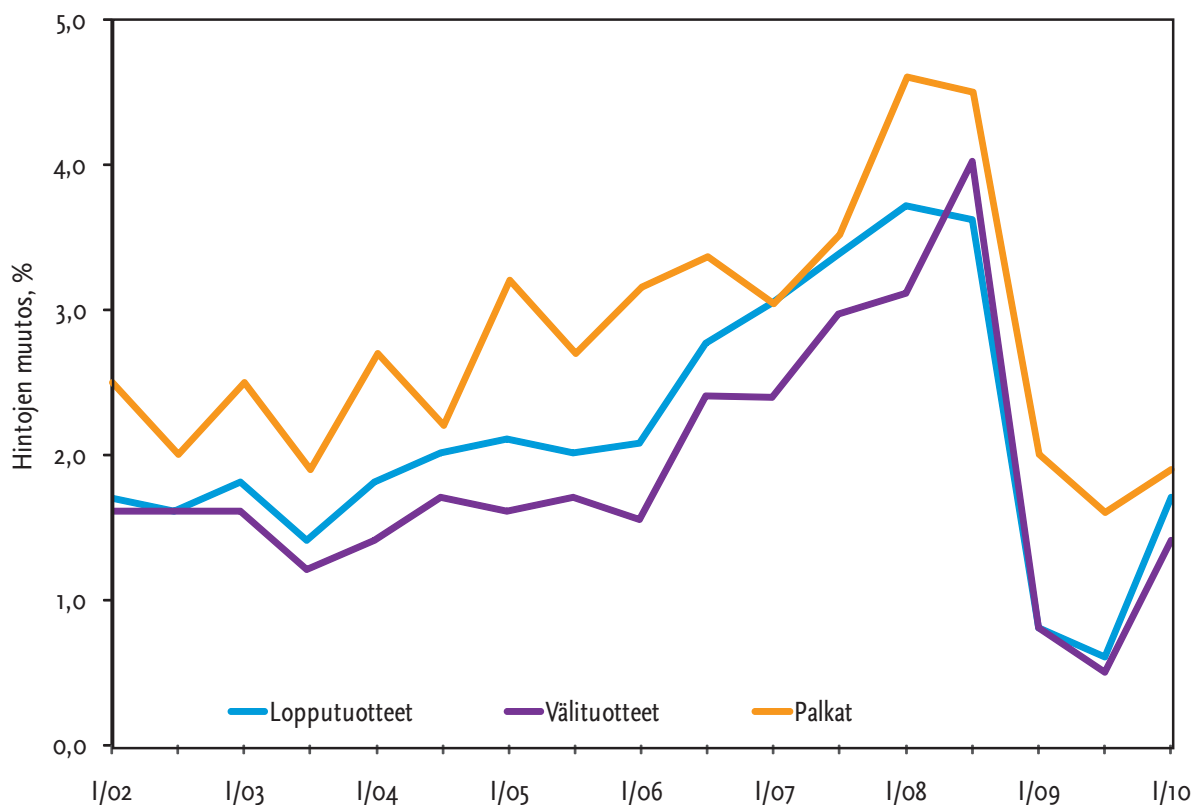
Hintojen kehitys taloudessa normalisoituu. Viime vuoden nollainflaatiosta tai joissakin tuotteissa jopa deflaatiosta siirrytään hintojen loivaan nousuun.

Pk-yritysten odotukset omien lopputuotteiden hintojen noususta seuraavien 12 kuukauden aikana ovat noin yhden prosenttiyksikön korkeammat kuin viime syksynä. Suurin nousu tapahtui rakennusalalla, jossa vielä viime syksynä lopputuotteiden hintojen odotettiin hieman laskevan lähimmän vuoden kuluessa.

Näkemykset palkkojen noususta ovat hieman korkeammat kuin viime syksynä, ja erot toimialojen välillä hyvin pieniä. Aiempiin vuosiin verrattuna arviot palkkojen vajaan 2 prosentin noususta ovat edelleen melko matalat ja myös talouden yleisen tilan mukaiset.

Toinen oleellinen muutos on se, että odotukset lopputuotteiden hintojen noususta ovat nyt samaa luokkaa kuin arviot palkkojen noususta. Tämän eron kaventu- minen näkyy myös kohentuneissa kannattavuusodotuksissa.

Kuva 14: Inflaatio-odotukset, hintojen muutos-%

Taulukko 14: Odotukset inflaation tasosta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Lopputuotteet %	Välituotteet %	Palkat %
Kaikki yritykset	1,7	1,4	1,9
Teollisuus	0,7	1,3	1,6
Rakentaminen	2,0	1,6	1,9
Kauppa	0,9	1,2	1,8
Palvelut	2,2	1,4	2,1

Taulukko 15: Odotukset hintojen muutoksesta seuraavan 12 kuukauden aikana

	Nousevat %	Pysyvät ennallaan %	Laskevat %	Saldoluku
Lopputuotteet				
Kaikki yritykset	37	56	7	30
Teollisuus	30	59	11	19
Rakentaminen	39	55	6	33
Kauppa	35	57	8	27
Palvelut	40	55	5	35
Välituotteet				
Kaikki yritykset	38	57	5	33
Teollisuus	38	53	9	29
Rakentaminen	44	50	6	38
Kauppa	37	58	5	32
Palvelut	36	61	3	33
Palkat				
Kaikki yritykset	53	44	3	50
Teollisuus	55	42	3	52
Rakentaminen	55	43	2	53
Kauppa	48	50	2	46
Palvelut	52	45	3	49

4. Toimintaympäristö, kasvuhakuisuus ja kehittäminen

Tämä osio käsittelee pk-yritysten toimintaympäristöä, kasvuhakuisuutta sekä työllistämisen esteitä. Erityisesti huomio kohdistuu yritysten kasvustrategioihin, kasvun esteisiin ja kasvuhaluttomuuden syihin. Uutena näkökulmana kevään kyselyssä tarkastellaan tulevaisuuden

muutosvoimia yrittäjien näkökulmasta. Osiossa kuvataan myös sukupolven- ja omistajavaihdostilannetta sekä pk-yritysten rahoitusta. Lisäksi yritysten maksu-vaikkeudet ja sopeutuminen taloustilanteeseen ovat tarkastelun kohteena.

4.1 Pk-yritysten toimintaympäristö

Yrittäjyysilmapiiriä selvitetään neljällä kysymyksellä. Pk-yritysten aseman koetaan parantuneen kauttaaltaan reilun parin vuoden takaisesta ja arvio on edelleen positiivinen: indeksi on +1. Arviot ovat säilyneet kansalaisten suhtautumisen osalta syksyisellä tasolla. Muiden osatekijöiden arviot ovat hieman laskeneet – selkeimmin julkisen vallan suhtautuminen valtakunnan tasolla.

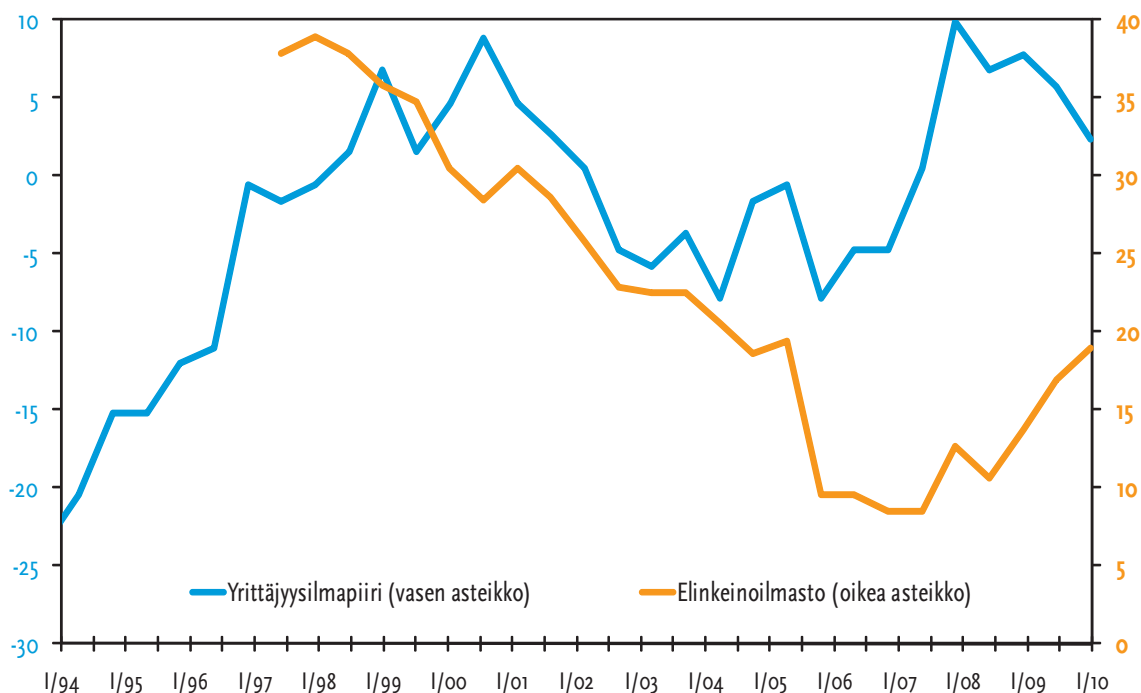
Arviot ovat varsin yhteneväiset toimialasta riippumatta. Rakentamisen toimialalla annetaan julkisen vallan toiminnasta hieman kriittisemmät arviot ja teollisuudessa puolestaan hieman positiivisemmat arviot kuin muilla toimialoilla. Pienet ja erityisesti keskisuuret pk-yritykset kokevat ilmapiirin mikroyrityksiä paremmaksi.

Yrittäjyysilmapiiri-indeksin osatekijöistä oma kokemus ja kansalaisten suhtautuminen saavat positiivisen arvion. Sen sijaan julkisen vallan asenteet ja toimet arvioidaan selkeästi negatiiviseen sävyyn niin paikallis- ja aluetasolla kuin valtakunnan tasolla.

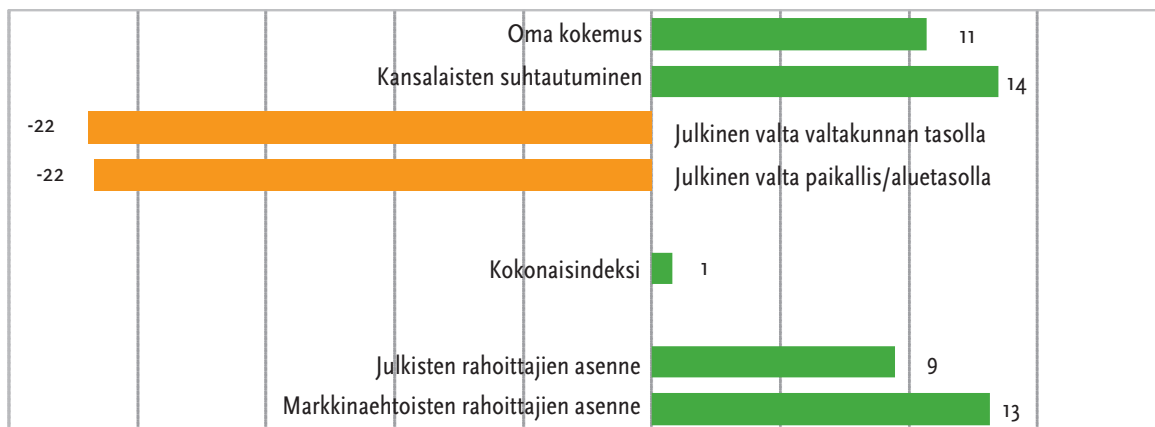
Yritykset arvioivat myös julkisia ja markkinaehtoisia rahoittajia. Julkisten rahoittajien indeksi on +9, kun markkinaehtoiset rahoittajat saavat arvion +13. Julkisten rahoittajien arvio on lähes sama kuin syksyllä, mutta arvio markkinaehtoisista rahoittajista on parantunut selvästi: se palautui vuodentakaiselle tasolle, joka sekin oli tosin kriisiä edeltänyttä matalampi. Julkiset rahoittajat saavat suhteessa paremman arvion suuremmilta, kaikkien kasvuhakuisimmilta ja teollisuuden pk-yrityksiltä.

Yrittäjyyteen vaikuttavia paikallisen tason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoindeksi on jatkanut loivaa nousuaan. Neljästätoista kriteeristä laskettu kokonaisindeksi on +18. Kovin merkittäviä muutoksia osatekijöissäkään ei ole valtakunnan tasolla. Parhaan arvion vastaajat antavat sijaintipaikkakunnalleen asuin ympäristöstä, tietoliikenneyhteyksistä ja liikenneyhteyksistä. Heikoimman arvion saavat sijaintikunnan ja yritysten välinen yhteistyö sekä elinkeinopolitiikka kokonaisuudessaan.

Kuva 15: Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto, kokonaisindeksi

Kuva 16: Yrittäjyysilmapiiri, indeksi

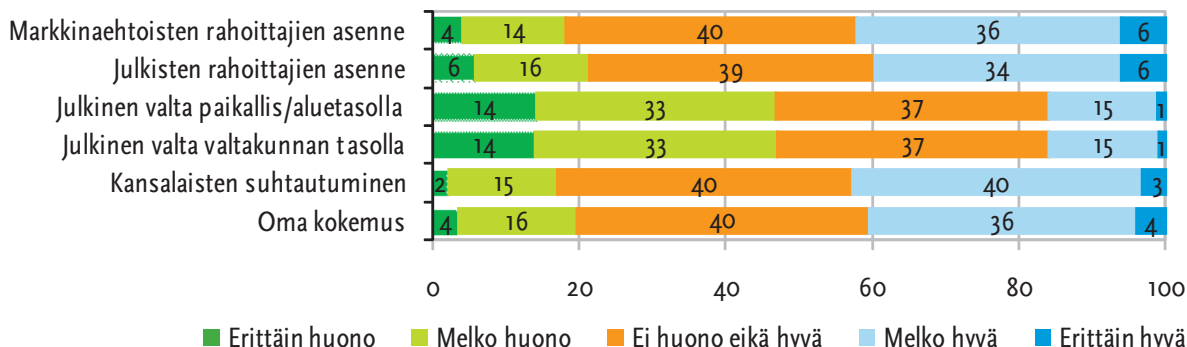

Taulukko 16: Kokemukset yrittäjyysilmapiiristä /x

	Oma kokemus	Kansalaisten suhtautuminen	Julkinen valta valtakunnan tasolla	Julkinen valta paikallis/alueetasolla	Kokonaisindeksi
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	11	14	-22	-22	1
Teollisuus	12	15	-19	-16	3
Rakentaminen	10	11	-24	-26	-1
Kauppa	11	13	-22	-23	0
Palvelut	11	14	-22	-22	1
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	11	10	-23	-22	0
Kasvuhakuiset	12	15	-23	-22	2
Asemansa säilyttäjät	12	15	-19	-21	2
Ei kasvutavoitetta	6	11	-23	-22	-2
Toimintansa lopettavat	-14	-2	-41	-40	-19
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	9	14	-24	-23	0
5–9 henkilöä	11	12	-23	-23	0
10–19 henkilöä	13	13	-20	-21	2
20–49 henkilöä	13	13	-14	-15	4
yli 50 henkilöä	18	17	-17	-15	6
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	14	16	-17	-17	4
1990–1999	9	9	-24	-24	-2
2000–2004	13	15	-23	-23	2
2004 jälkeen	8	15	-26	-25	-1

^{x/} Indeksit on laskettu antamalla seuraavat arvot vastausvaihtoehdoille: erittäin huono (-100), melko huono (-50), neutraali (0), melko hyvä (+50) ja erittäin hyvä (+100). Kokonaisindeksi on laskettu antamalla seuraavat painot kriteereille: oma kokemus (1/3), kansalaisten suhtautuminen (1/3), julkinen valta valtakunnalla tasolla (1/6) ja paikallistasolla (1/6).

Kuva 17: Arviot yrittäjyysilmapiirin osatekijöistä

4.2 Pk-yritysten kasvustrategiat

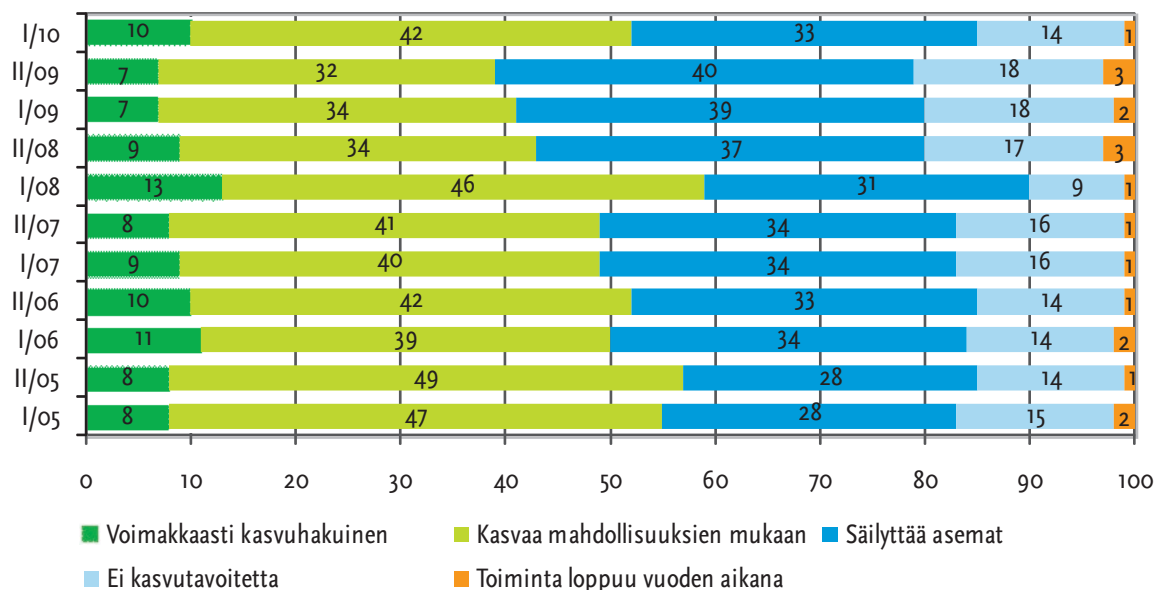
Joka kymmenes pk-yritys ilmoittaa olevansa voimakkaasti kasvuhakuinen ja 42 prosenttia suunnittelee kasvavansa mahdollisuuksiensa mukaan. Vastaajista 14 prosentilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita ja prosentti arvioi toimintansa loppuvan seuraavan vuoden aikana. Asemansa säilyttämiseen pyrkiviä on kolmasosa. Talousnäkömyien kirkastuessa myös kasvuhakuisuus on palannut kriisiä edeltäneelle tasolle.

Keskimääräistä harvemmin kasvuhakuinen yritys löytyy rakennusosalta. Kasvuhakuisuus on palautunut kaikilla toimialoilla, mutta rakentamisessa hieman vähemmän. Teollisuudessa ja kaupassa on muita aloja vähemmän yrityksiä, joilla ei olisi lainkaan kasvutavoitteita. Kasvuhakuisuus on yleisempää nuoremmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä. Kasvuhakuisuus on nousut pienimpien yritysten kohdalla. Luonnollisesti laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten keskuudessa kasvuhakuisuus on yleisempää.

Taulukko 17: Yritysten kasvuhakuisuus

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	10	42	33	14	1
Teollisuus	12	45	32	10	1
Rakentaminen	7	39	35	18	1
Kauppa	10	38	39	11	2
Palvelut	11	42	31	15	1
Kokoluokittain					
Alle 5 henkilöä	7	38	33	20	2
5–9 henkilöä	12	43	35	9	1
10–19 henkilöä	11	43	37	8	1
20–49 henkilöä	14	49	32	5	0
Yli 50 henkilöä	23	53	21	3	0
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	6	39	40	14	1
1990–1999	9	38	35	17	1
2000–2004	13	44	29	13	1
2004 jälkeen	17	49	24	9	1

Kuva 18: Kasvuhakuisuuden kehitys, % pk-yrityksistä

4.3 Tulevaisuuden muutosvoimat

Kasvuhakuisissa pk-yrityksissä arvioidaan kilpailun osajista ja elinikäisen koulutautumisen olevan yleisimmin merkittävin tulevaisuuden muutosvoima, joka vaikuttaa yritysten omaan ja koko toimialan kehitykseen. Seuraavaksi merkittävimmäksi muutosvoimaksi arvioidaan elämän tapojen ja arvojen muutos. Vasta kolmantena tulee pk-yritysten arvioissa globalisaation eteneminen.

Annetuista vaihtoehtoista korostuvat vielä väestön ja työvoiman ikääntyminen sekä teknologian kiihtyvä kehitys. Lisäksi ympäristön ja ekologian merkityksen kasvu nähdään kohtalaisen usein merkittävimäksi muutosvoimaksi. Harvemmin keskeisimmäksi muutosvoimaksi nähdään kulttuurin, viihteen ja urheilun merkityksen kasvu, Venäjän merkityksen kasvu sekä energialähteiden ja energian saatavuuden muutokset.

Osaamisen osalta muutosvoimaksi nimetään erityisesti moniosaajien tarve. Osaaminen ja moniosaajien tarve koetaan keskeiseksi erityisesti rakentamisen toimialalla. Rakentamisessa korostuvat niin ikään ikääntymisen ja suurten työvoimapoistumien aiheuttamat

muutosvoimat. Globalisaation suhteen nähdään merkitykselliseksi etenkin maailmanlaajuisen hintakilpailun kiristyminen. Nämä tekijät korostuvat luonnollisestikin teollisuudessa.

Teknologian kiihtyvää kehitystä ei koeta samassa määrin haasteeksi ja vaikuttavaksi tekijäksi rakentamisessa kuin muilla toimialoilla. Ympäristön ja ekologian merkityksen kasvu ja erityisesti ekologisten tuotteiden kysynnän kasvun myötä koetaan merkittäväksi muutosvoimaksi rakentamisessa ja kaupassa. Venäjän merkityksen kasvu pidetään muita toimialoja useammin merkittävimpänä muutosvoiman teollisuudessa.

Globalisaatio ja Venäjän merkitys korostuvat muutosvoimoina suuremmissa pk-yrityksissä, kun taas pienemmissä korostuvat erityisesti osaamiskysymykset, elämän tapojen ja arvojen muutos sekä teknologian kiihtyvä kehitys. Vanhemmissa yrityksissä pidetään globalisaation etenemistä nuorempia useammin merkittävimpänä muutosvoimana. Nuoremmista yrityksistä ja nuorempien yrittäjien keskuudessa korostuu puolestaan elämäntapojen ja arvojen muutos.

Kuva 19: Merkittävin tulevaisuuden muutosvoima, % kasvuhakuisista pk-yrityksistä

Taulukko 18: Yrittäjien näkemys merkittävimmistä tulevaisuuden muutosvoimista

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Kilpailu osaajista/elinikäinen kouluttautuminen	21	12	31	13	24
- moniosaajien tarve	10	5	16	7	11
- ammatillisen koulutuksen saaneiden osaajien puute	5	4	7	3	5
- pitkälle erikoistuneiden osaajien tarve	3	2	5	1	4
- muut osaamiseen liittyvät tekijät	3	1	3	2	4
Elämäntapojen ja arvojen muutos	17	12	11	21	18
- mielihyvän metsästys ja medikalisoituminen	6	6	4	7	7
- turvallisuuden merkityksen kasvu	4	2	4	5	4
- 24h-yhteiskunta (palvelut avoimena 24h)	3	2	1	6	3
- muut elämäntapoihin ja arvoihin liittyvät tekijät	4	2	2	3	4
Globalisaation eteneminen	16	31	8	17	12
- maailmanlaajuisen hintakilpailun kiristyminen	10	24	4	11	5
- kansainvälinen verkostoituminen ja liittoutuminen	3	4	0	3	4
- muut globalisaatioon liittyvät tekijät	3	3	4	3	3
Väestön ja työvoiman ikääntyminen	14	7	20	14	14
- suurten työvoimapoistumien korvaaminen	5	4	13	2	5
- elämäntapojen ja arvojen muutos suurten ikäluokkien siirtyessä vanhuuteen	4	1	4	6	4
- sosiaali- ja terveyshuollon palvelutarpeiden ja kustannusten kasvu	3	1	2	4	3
- muut ikääntymiseen liittyvät tekijät	2	1	1	2	2
Teknologian kiihtyvä kehitys	13	15	7	13	15
- ICT-tekniikan kiihtyvä kehitys	6	3	2	4	8
- kaiken läpikäyvä digitalisoituminen	4	5	2	5	4
- muut teknologiaan liittyvät tekijät	3	7	3	4	3
Ympäristön ja ekologian merkityksen kasvu	9	9	13	12	7
- ekologisten tuotteiden kysynnän kasvu	3	4	6	6	2
- ympäristölainsäädännön kiristyminen	2	3	4	2	2
- muut ympäristöön liittyvät tekijät	4	2	3	4	3
Energialähteiden ja energian saatavuuden muutokset	4	5	6	4	3
Venäjän merkityksen kasvu	3	8	3	3	2
Kulttuurin, viihteen ja urheilun merkityksen kasvu	3	1	1	3	5

4.4 Työllistämisen esteet

Niiden pk-yritysten, joilla ei ole tarvetta työllistää, osuus on kääntynyt selvään laskuun. Vastaajista 29 prosentilla ei ole tarvetta työllistää, kun osuus oli viime keväänä 32 prosenttia ja vielä viime syksynä peräti 37 prosenttia. Työllistämistarpeita on etenkin rakentamisessa ja teollisuudessa. Tarpeet ovat nousseet kaikilla toimialoilla, mutta muita vähemmän kaupassa. Työllistämistarvetta arvioidaan olevan muita useammin kasvuhakuisimmissa ja suuremmissa pk-yrityksissä.

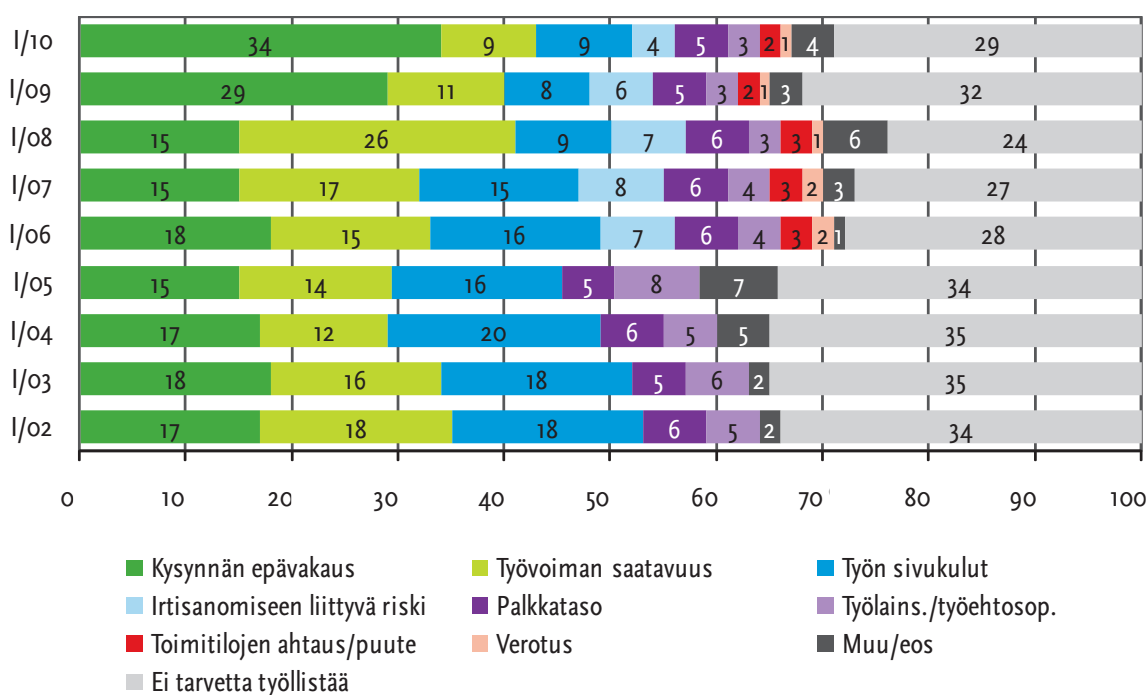
Yleisimmät työllistämisen esteet ovat kysynnän epävarmuus, työvoiman saatavuus ja työn sivukulut. Työvoiman saatavuuden merkitys tärkeimpänä työllistämisen esteenä ei ole laskenut enää. Sen sijaan kysynnän epävakauden merkitys työllistämisen esteenä on edelleen noussut. Näin on käynyt kaikilla toimialoilla.

Teollisuudessa työllistämisen esteeksi koetaan erityisesti kysynnän epävarmuus – samoin kuin rakenta-

misessa. Työvoiman saatavuus koetaan teollisuudessa nyt keskimääräistä harvemmin työllistämisen pahimmaksi esteeksi. Työvoiman saatavuus korostuu puolestaan hieman palveluissa. Kaupassa muita toimialoja useammin työllistämisen suurimmaksi esteeksi nimitään työvoimakustannukset, kun taas kysynnän epävakautta ei pidetä ongelmana aivan samassa määrin kuin muilla toimialoilla.

Pienemmissä samoin kuin nuoremmissa yrityksissä työllistämisen esteeksi nähdään muita useammin työn sivukulut. Suuremmissa pk-yrityksissä esteeksi koetaan erityisesti työvoiman saatavuus – samoin kuin kasvuhakuisimmista yrityksistä. Niin ikään suuremmissa yrityksissä laajemmilla markkinoilla toimivien yritysten ohella kysynnän epävarmuus korostuu.

Kuva 20: Työllistämisen pahin este, % pk-yrityksistä

Taulukko 19: Yrityksen työllistämisen pahin este

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ei tarvetta työllistää	29	22	19	37	30
Pahin este niissä yrityksissä, joissa tarvetta työllistää					
Kysynnän epävakaus	48	59	53	42	44
Palkkataso	7	6	4	10	7
Työn sivukulut	12	11	12	15	12
Irtisanomiseen liittyvä riski	6	5	6	7	6
Muu lainsäädäntö/työehtosopim.	5	4	7	5	4
Työvoiman saatavuus	12	7	12	11	15
Yhtiön toimitilojen ahtaus/puute	3	4	1	3	3
Muu, ml. verotus	7	4	5	7	9

4.5 Sukupolven- tai omistajanvaihdokset

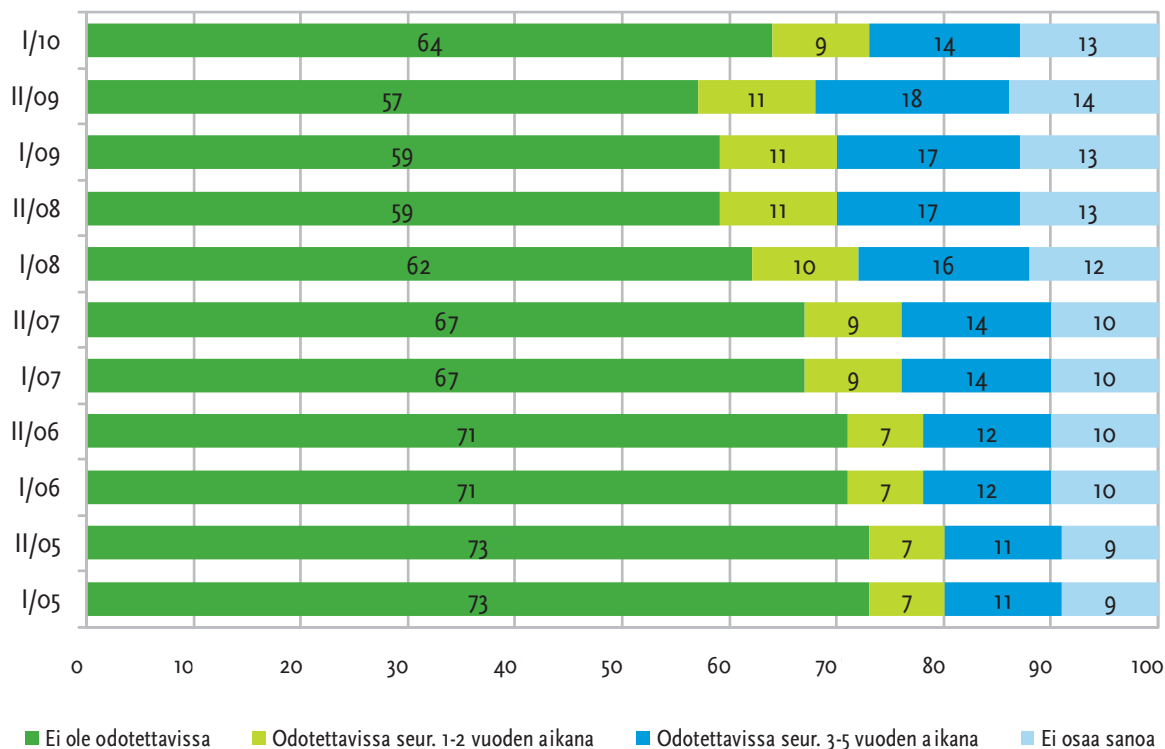
Yrityksistä 23 prosentissa odotetaan sukupolven- tai omistajanvaihdosta seuraavan 5 vuoden kuluessa. Osuus on nyt laskenut oltuaan pari vuotta koholla. Omistajanvaihdos tulee ajankohtaiseksi erityisesti pienissä teollisuuden pk-yrityksissä. Vastaajista 64 prosenttia ei usko sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuuteen seuraavan 5 vuoden aikana oman yrityksen kohdalla.

Yrittäjien ikärakenne on selvästi vinoutuneempi kuin palkansaajien. Väestön ikääntymisen seurauksena sukupolven- tai omistajanvaihdoksia tai vaihtoehtoisesti yritystoiminnan päättymisiä onkin tulevana vuosina odotettavissa runsaasti. Mikäli nämä tapahtuisivat ennakoitussa aikataulussa, merkitsisi se noin 50 000 sukupolven- tai omistajanvaihdoksen mahdollisuutta ja tarvetta seuraavan viiden vuoden aikana.

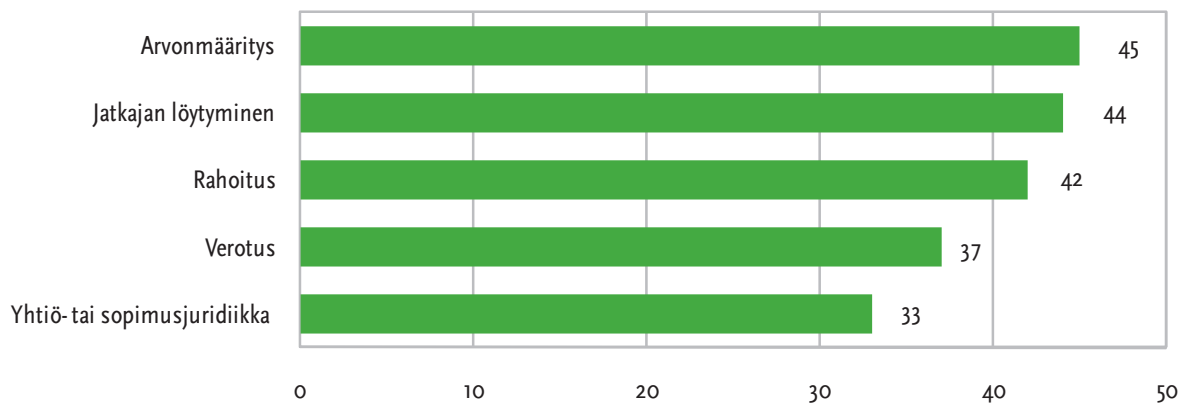
Jatkajan löytäminen on keskeinen kysymys sukupolven- tai omistajanvaihdosta aikoville yrittäjille. Vaihdosta suunnittelevista pk-yrityksistä 44 prosenttia kokee tämän ongelmaksi. Toisena suurena ongelmana pidetään yrityksen arvonmääritykseen liittyviä kysymyksiä: 45 prosenttia vaihdosta suunnittelevista mainitsee tämän. Myös rahoitus, verotus sekä yhtiö- tai sopimusjuridiikka koetaan jossakin määrin ongelmallisiksi. Ongelmiksi koetuissa tekijöissä ei ole tapahtunut merkittävää muutosta.

Jatkajan löytämisen vaikeus koskee kaikkia toimialoja. Rahoitus näyttäisi korostuvan teollisuudessa ja rakentamisessa. Suuremmissa pk-yrityksissä jatkajan löytämisen ei koeta olevan samassa määrin ongelmia kuin pienemmissä yrityksissä.

Kuva 21: Sukupolven- tai omistajanvaihdoksen odotettavuus seuraavan 5 vuoden aikana, % pk-yrityksistä

Kuva 22: Odotettavissa olevat ongelmat, % yrityksistä, joilla vaihdos odotettavissa /*

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

4.6 Ulkoinen rahoitus ja sen käyttö

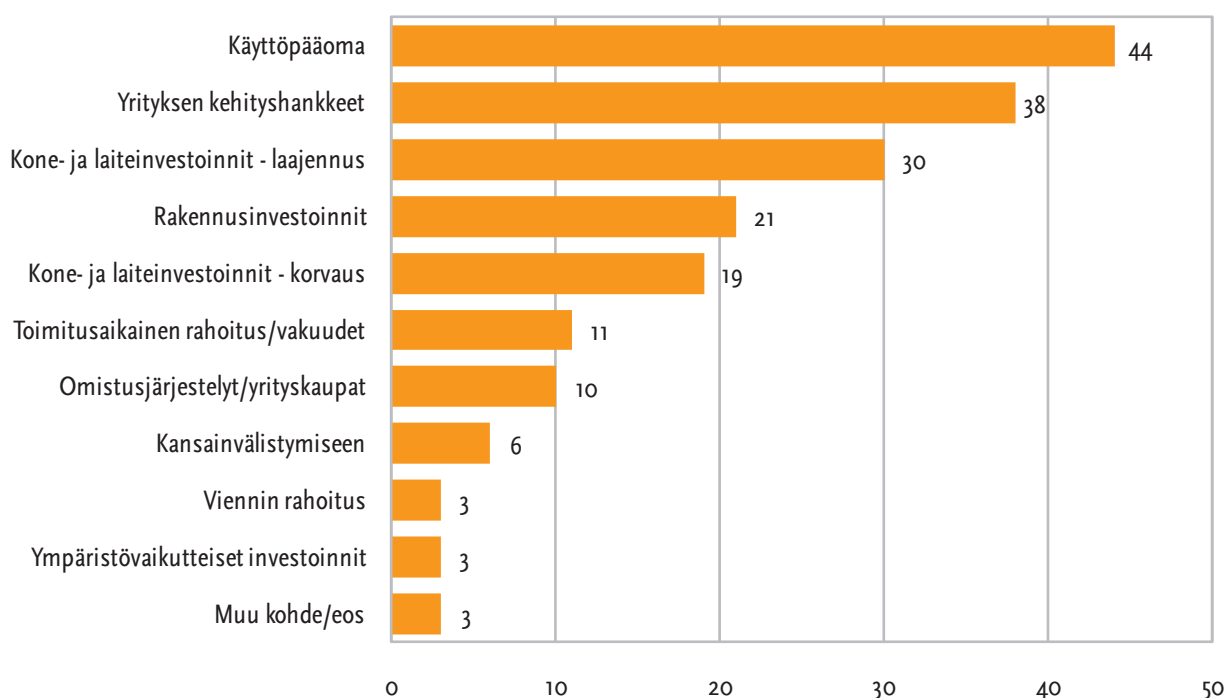
Ulkoista rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana aikoo hankkia 26 prosenttia pk-yrityksistä. Tämä on normaali kevään taso, joka on 3 prosenttiyksikköä korkeampi kuin viime syksynä. Ulkoisen rahoituksen hankkimista suunnitellaan muita aloja useammin teollisuudessa. Palveluissa ja kaupassa ulkoisen rahoituksen kysynnän ennakoidaan säilyvän entisellä tasolla, kun taas teolli-

suudessa ja rakentamisessa hieman aiempaa useampi aikoo ottaa rahoitusta. Voimakkaasti kasvuhakuisissa, kansainvälisillä markkinoilla toimivissa ja suuremmissa pk-yrityksissä aiotaan turvautua ulkoiseen rahoitukseen muita useammin ja hieman useammin myös sukupolvenvaihdosta suunnittelevissa.

Taulukko 20: Ulkoisen rahoituksen ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo ottaa rahoitusta	26	36	29	21	23
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %	Toimintansa lopettavat %
Aikoo ottaa rahoitusta	52	29	21	9	5
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Aikoo ottaa rahoitusta	19	27	32	37	48

Kuva 23: Ulkoisen rahoituksen käyttötarkoitus, % yrityksistä, jotka aikovat ottaa rahoitusta seuraavan 12 kuukauden aikana */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Useimmiten uutta ulkoista rahoitusta aiotaan edelleen hakea käyttöpääomaksi ja sen lisäksi yrityksen kehityshankkeisiin, kone- ja laiteinvestointeihin sekä rakennusinvestointeihin. Huomion arvoista on, että rahoitusta aiotaan nyt ottaa käyttöpääomaksi pienemmässä osassa yrityksiä kuin viime syksynä. Sen sijaan aiempaa useampi yritys aikoo ottaa rahoitusta kone- ja laiteinvestointeihin sekä yrityksen kehittämishankkeisiin.

Käyttöpääoman kysyntä on kasvussa etenkin palveluissa, kun taas rakennusalalla korostuvat kehittämisshakkeet. Erityisesti käyttöpääomaksi rahoitusta aiotaan ottaa kaupassa ja teollisuudessa. Teollisuudessa ja rakentamisessa rahoitusta aiotaan hakea kone- ja laiteinvestointeihin. Kaupassa rahoitusta käytetään muita aloja useammin rakennusinvestointeihin.

Kone- ja laiteinvestoinnit keskittyvät luonnollisesti teollisuuteen ja rakentamiseen. Erityisesti rakentamisessa ja kaupassa ulkoista rahoitusta aiotaan käyttää toimitusaikaisiin tarpeisiin. Kaupassa korostuu käyttöpääomarahoituksen merkitys. Rakentamisessa ulkoisen rahoituksen kysyminen kehityshankkeisiin on harvinaisempaa. Teollisuudessa taas korostuu viennin ja kansainvälistymisen rahoitus.

Kasvuhakuiset yritykset ennakoivat hakevansa ulkoista rahoitusta muita useammin yrityksen kehittämishankkeisiin. Voimakkaasti kasvuhakuiset pk-yritykset aikovat turvautua muita useammin ulkoiseen rahoitukseen myös vientiin ja kansainvälistymiseen liittyvien hankkeiden vuoksi. Sen sijaan koneiden ja laitteiden korvausinvestointeihin rahoitusta ei näissä yrityksissä aiota käyttää yhtä usein kuin muissa yrityksissä.

Uutta ulkoista rahoitusta suunnittelevista yrityksistä 76 prosenttia aikoo hankkia sitä pankeista. Tämä on samaa tasoa kuin viime syksynä, mutta sitä edeltänyttä tasoa matalampi. Finnveran rahoitusta aikoo hakea aiempaa harvempi yritys: osuus on nyt 31 prosenttia oltuaan syksyllä 36 prosenttia. Niin ikään vakuutusyhtiöiden suuntaan aikoo kääntyä viime vuotta harvempi yritys. ELY-keskuksia rahoituksen lähteenä harkitsee 15 prosenttia ja Tekesiä 10 prosenttia rahoitusta suunnittelevista.

Erityisesti teollisuuden yritykset aikovat kääntyä Finnveran, ELY-keskusten ja Tekesin sekä pääomasijoittajien puoleen. Rakentamisessa muita aloja useammat yritykset aikovat turvautua rahoitusyhtiöihin. Pankkien rooli korostuu hieman rakentamisessa ja kaupassa. Vakuutusyhtiön puoleen aiotaan kääntyä muita useammin suuremmissa pk-yrityksissä. Voimakkaasti kasvuhakuiset yritykset aikovat hakea rahoitusta muita useammin Finnveralta (43 %), Tekesiltä ja pääomasijoittajilta (23 %) ja ELY-keskuksilta (19 %). Näin suunnitellaan toimittavan myös nuoremmissa ja laajemmilla markkinoilla toimivissa yrityksissä.

Pk-yritysbarometrissa kysyttiin myös, mistä yritykset ovat rahoitusta ottaneet. Rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ottaneista 78 prosenttia on ottanut sen pankeista ja 15 prosenttia rahoitusyhtiöistä – kuten parin edellisen barometrin mukaan oli aikonutkin. Finnverasta rahoitusta oli ottanut 26 prosenttia, mikä on viime syksyä korkeampi osuus. Syksyllä aiempaa useampi myös ennakoii kääntyvänsä Finnveran puoleen. Vakuutusyhtiöistä aiotusta kysynnästä on toteutunut puolet (5 %) ja samoin pääomasijoittajilta (4 %) yritysten kappale-

Taulukko 21: Ulkoisen rahoituksen aiottu käyttötarkoitus toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	19	22	22	11	20
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	30	34	35	19	27
Rakennusinvestoinnit	21	14	34	15	23
Ympäristövaikutteiset investoinnit	3	4	1	1	3
Käyttöpääoma	44	49	35	59	39
Omistusjärjestelyt/yrityskaupat	10	11	7	10	12
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	3	7	1	3	2
Kansainväistyminen	6	5	2	8	8
Yrityksen kehityshankkeet	38	38	32	41	40
Toimitusaikaiset vakuudet	11	9	18	16	8
Muu tarkoitus	3	2	5	5	6

*/ Vastajaat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 22: Ulkoisen rahoituksen aiottu käyttötarkoitus kasvuhakuisuuden mukaan */

	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitetta %
Koneiden ja laitteiden korvausinvestoinnit	9	17	27	34
Koneiden ja laitteiden laajennusinvestoinnit	28	31	32	13
Rakennusinvestoinnit	13	25	21	17
Ympäristövaikutteiset investoinnit	1	3	3	4
Käyttöpääoma	49	42	42	51
Omistusjärjestelyt/yrityskaupat	10	11	10	9
Viennin rahoitus ja riskien kattaminen	3	4	2	0
Kansainvälistyminen	13	6	3	0
Yrityksen kehityshankkeet	49	40	31	28
Toimitusaikaiset vakuudet	12	9	13	21
Muu tarkoitus	5	5	4	11

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 23: Ulkoisen rahoituksen aiotut lähteet */

	Pankki %	Rahoitusyhtiö %	Finnvera %	ELY-keskus %	Tekes %	Pääomasijoittaja %	Vakuutusyhtiö %
Toimialoittain							
Kaikki yritykset	76	18	31	15	10	11	6
Teollisuus	74	17	45	23	15	15	8
Rakentaminen	86	23	24	11	5	5	9
Kauppa	81	10	30	11	8	12	7
Palvelut	72	20	26	14	11	12	4
Kasvuhakuisuuden mukaan							
Voimakkaasti kasvuhakuiset	70	19	43	19	23	23	9
Kasvuhakuiset	78	15	33	17	10	11	7
Asemansa säilyttäjät	81	22	22	12	3	4	5
Ei kasvutavoitetta	64	15	15	4	4	6	0
Perustamisvuoden mukaan							
ennen 1990	83	21	28	14	7	5	10
1990–1999	76	18	31	14	10	9	7
2000–2004	74	15	27	15	11	13	3
2004 jälkeen	67	15	37	20	17	23	4

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

määrällä mitattuna. ELY-keskuksista rahoitusta on tullut 6 prosentille ja Tekesistä 4 prosentille.

Rahoituksen ottamista seuraavan 12 kuukauden aikana suunnittelevista 29 prosenttia aikoo hakea Finnveran suhdannelainaa tai -takausta. Tässäkin näkyy aiottu kysynnän lasku viime syksyyn verrattuna, jolloin osuus oli peräti 37 prosenttia. Finnveran suhdannetuotteisiin aikovat turvautua erityisesti teollisuuden pk-yritykset. Palvelualalla suhdannelainan hakemista ennakoivia on vähemmän kuin muilla aloilla. Nuoret, kasvuhakuiset, laajemmilla markkinoilla toimivat ja vähintään 5 henkilöä työllistävät yritykset aikovat turvautua muita useammin suhdannetuotteisiin.

Pk-yrityksistä 31 prosenttia on ottanut ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana – aivan kuten aiemminkin. Teollisuudessa rahoitusta on otettu 41 prosentissa yrityksistä ja palvelualoilla 28 prosentissa muiden toimialojen osuuden ollessa 31 prosenttia. Ulkoista rahoitusta on otettu muita useammin kasvuhakuisimmassa (50 %), kansainvälisillä markkinoilla toimivissa (42 %) ja keskisuurissa (51 %) yrityksissä.

Ulkoista rahoitusta viimeisen vuoden aikana otaneista 19 prosenttia ei ole havainnut rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutuksia omassa rahoituksessaan. Erittäin vähäistä tai melko vähäisiä vaikutuksia raportoi 49 prosenttia. Erittäin tai melko suuria vaikutuksia on huomannut 32 prosenttia. Melko ja erittäin suuria vaikutuksia havainneiden osuus on nyt kääntynyt laskuun syksyn pk-yritysbarometriin verrattuna.

Ulkoista rahoitusta ottaneissa kaupan yrityksissä on hieman vähemmän niitä, jotka eivät ole huomanneet heijastuksia lainkaan. Teollisuudessa on muita toimialoja useammin yrityksiä, jotka ovat havainneet melko tai erit-

täin paljon vaikutuksia. Keskisuuret ja kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset ovat havainneet muita useammin vaikutuksia omaan rahoitukseensa. Lisäksi voimakkaimmin kasvuhakuiset näyttäisivät hieman useammin havainneen vaikutuksia rahoitukseensa.

Vaikutuksia havainneista 55 prosentin mukaan rahoituksen marginaali on noussut. Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet 62 prosentin mukaan ja rahoituksen yleinen saatavuus on heikentynyt 36 prosentin mukaan. Vakuusvaatimukset näyttäisivät edelleen kiristyneen – etenkin teollisuudessa ja kaupassa. Vakuusvaatimusten kiristyminen on yleisintä kaupassa, kun taas ongelmat rahoituksen saatavuudessa näkyvät varsinkin teollisuudessa. Vakuusvaatimusten kiristyminen ei ole aivan yhtä suuri ongelma palveluissa kuin muilla aloilla.

Keskisuurissa yrityksissä pienempiä useammin nähdään erityisesti marginaalin nousseen. Pienemmissä yrityksissä koetaan puolestaan suhteessa erityisesti vakuusvaatimusten kiristyneen. Nuoremmassa yrityksissä koetaan rahoituksen saatavuuden kiristyneen – ja hieman myös vakuusvaatimusten kiristyneen muita yleisemmin. Sen sijaan vanhemmissa yrityksissä korostuu marginaalin nousun merkitys. Kansainvälisillä markkinoilla toimivat yritykset näkevät saatavuuden heikentyneen ja viennin rahoituksen vaikeutuneen muita useammin. Kasvuhakuisemmat yritykset ovat muita useammin havainneet rahoituksen yleisen saatavuuden heikkenemistä. Lisäksi kaikkein kasvuhakuisimmat kokevat vakuusvaatimusten kiristyneen hieman useammin kuin muut.

Pk-yrityksistä reilulla puolella on lainaa rahoituslaitoksista. Teollisuudessa lainaa omaavien osuus (67 %) on muita toimialoja korkeampi. Voimakkaasti

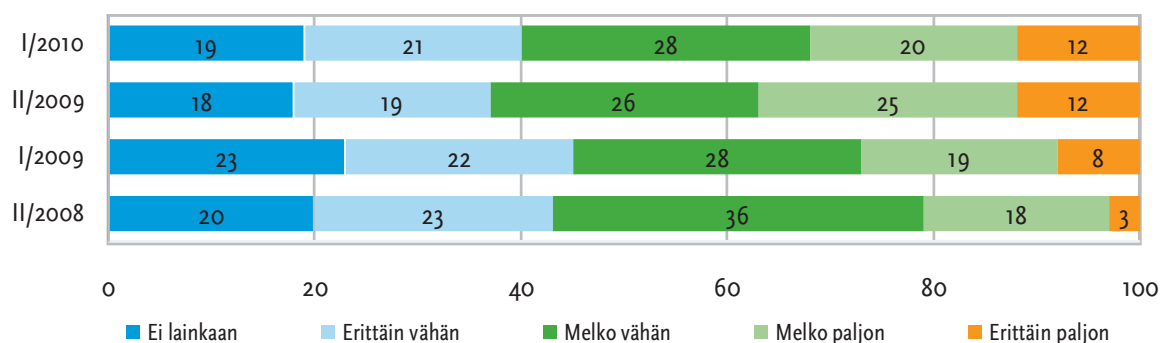
Taulukko 24: Finnveran suhdannelainan tai -takausten ottamisaikomukset

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	29	41	26	32	23
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	37	30	26	13	0
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Aikoo hakea suhdannelainaa/takausta	26	33	30	29	34

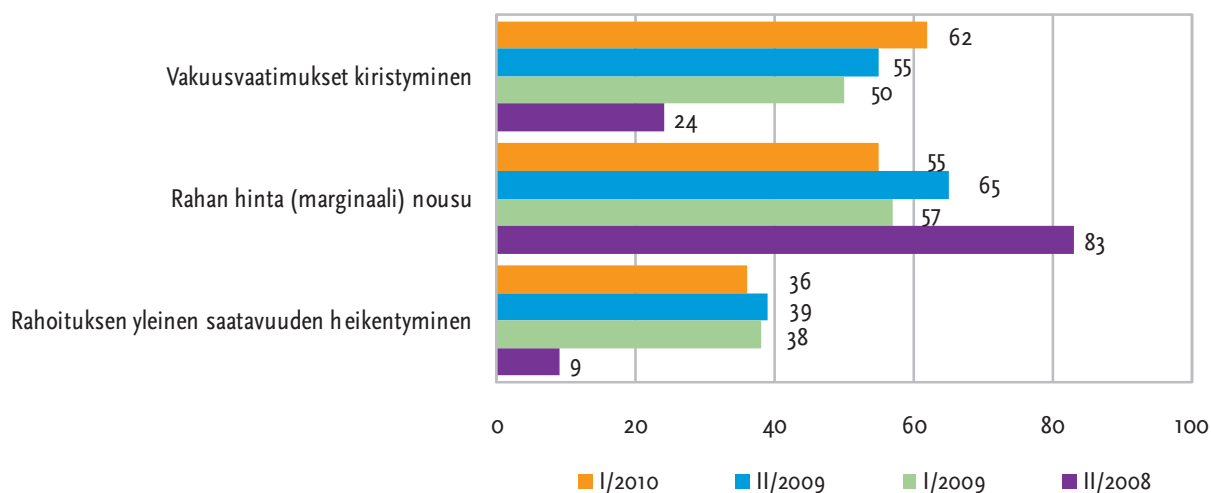
Taulukko 25: Ulkoisen rahoituksen ottamisen yleisyys

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Ottanut rahoitusta	31	41	31	31	28
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Ottanut rahoitusta	50	34	28	15	21
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Ottanut rahoitusta	25	30	37	45	51

Kuva 24: Rahoitusmarkkinoiden vaikutusten havaitseminen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana

Kuva 25: Rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutus pk-yritysten rahoitukseen, % yrityksistä, jotka ottaneet rahoitusta viimeisen 12 kuukauden aikana ja havainneet vaikutuksia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

kasvuhakuisista 64 prosentilla on lainaa. Nuorista yrityksistä 54 prosentilla on lainaa rahoituslaitoksista, kun yli viisi vuotta vanhoista yrityksistä lainaa on 50 prosentilla. Mikroyrityksistä lainaa on 47 prosentilla, pienistä 62 prosentilla ja keskiuurista 66 prosentilla. Kansainvälisillä markkinoilla toimivista pk-yrityksistä lainaa on 59 prosentilla, kun paikallisilla markkinoilla toimivista ulkoista lainaa omaa 48 prosenttia.

Kaikista pk-yrityksistä 79 prosentilla ei ole ollut tarvetta rahoituksen vakauttamiseen – kuten laina-ajan pidentämiseen tai lyhennysten lykkäämiseen. Tämä osuus on hieman matalampi kuin syksyn 82 prosenttia. Pk-yrityksistä 48 prosentilla ei ole ulkoista lainaa rahoituslaitoksista – kuten edellä todettiin. Siten 60 prosentilla lainaa omaavista yrityksistä ei ole ollut tarvetta lainojen vakauttamiselle.

Lainojen vakauttamiseen ei näyttäisi olleen tarvetta yhtä usein rahoitusta omaavilla teollisuuden yrityksillä kuin muilla. Hieman harvemmin vakauttamiseen ovat joutuneet turvautumaan myös voimakkaasti kasvuha-

kuiset pk-yritykset. Sen sijaan laajemmilla markkinoilla toimivat ovat joutuneet muita useammin vakauttamaan rahoitustaan.

Yli 60 prosentilla vakauttamiseen turvautuneista päärahoittaja on suostunut toimenpiteisiin ilman lisäehtoja. Viidenneksen kohdalla on vaadittu marginaalien nostoa ja noin 15 prosentin kohdalla lisävakuuksia. Vajaan 10 prosentin kohdalla vakauttamista hakeneista päärahoittaja ei ole suostunut vakauttamistoimenpiteisiin. Hieman syksyä useamman kohdalla päärahoittaja näyttäisi suostuneen vakauttamiseen ilman lisäehtoja. Toisaalta myös hieman useamman kohdalla ei vakauttamiseen ole päästy lainkaan.

Erityisesti teollisuuden ja kaupan yritysten kohdalla päärahoittajat ovat olleet valmiita vakauttamiseen ilman lisäehtoja. Voimakkaasti kasvuhakuisten kohdalla on edellytetty marginaalien nostoa tai sitten vakauttaminen on jäänyt kokonaan tekemättä hieman muita useammin. Erityisesti keskiuurilta yrityksiltä näytettäisiin vaaditun marginaalien nostoa tai lisävakuuksia vakauttamisen yhteydessä.

Taulukko 26: Rahoitusmarkkinoiden muutosten vaikutukset pk-yritysten rahoitukseen */

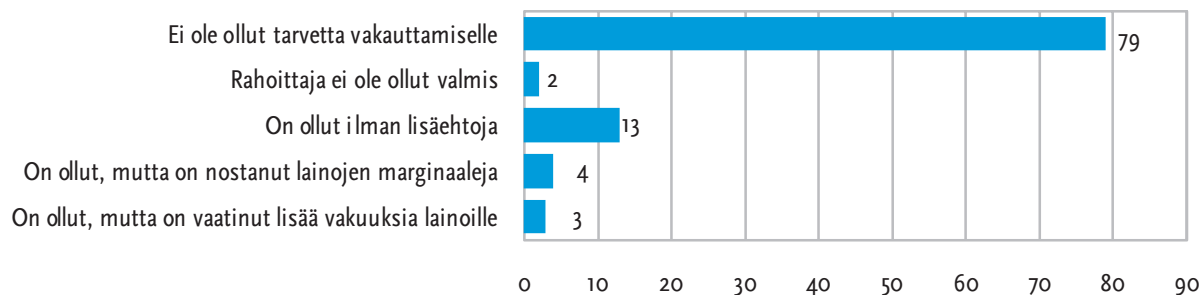
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Rahan hinta on noussut	55	62	52	51	53
Vakuusvaatimukset ovat kiristyneet	62	64	63	67	57
Yleinen saatavuus on heikentynyt	36	38	34	36	35
Muuten	7	6	5	9	9

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 27: Ulkoisen rahoituksen yleisyys

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
On lainaa rahoituslaitoksista	52	67	54	51	46
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
On lainaa rahoituslaitoksista	64	56	50	33	33
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
On lainaa rahoituslaitoksista	44	54	61	62	66

Kuva 26: Tarve ja päärahoittajan valmius rahoituksen vakauttamiseen, % yrityksistä

Taulukko 28: Yritysten tarve ja päärahoittajan valmius rahoituksen vakauttamiseen

	Ei tarvetta vakauttamiselle %	Rahoittaja ei valmis vakauttamiselle %	Valmis ilman lisäehtoja %	Valmis, mutta vaatinut lisää vakuuksia %	Valmis, mutta nostanut marginaaleja %
Toimialoittain					
Kaikki yritykset	79	2	13	3	4
Teollisuus	66	2	22	3	6
Rakentaminen	81	2	10	4	3
Kauppa	79	1	14	3	3
Palvelut	83	2	10	3	3
Kasvuhakuisuuden mukaan					
Voimakkaasti kasvuhakuiset	69	4	15	3	9
Kasvuhakuiset	78	2	13	3	4
Asemansa säilyttäjät	80	1	13	3	3
Ei kasvutavoitetta	88	1	8	2	1
Toimintansa lopettavat	79	10	7	2	2
Kokoluokittain					
alle 5 henkilöä	81	2	13	2	2
5–9 henkilöä	77	2	15	3	3
10–19 henkilöä	80	2	11	3	4
20–49 henkilöä	73	2	14	5	6
yli 50 henkilöä	72	2	7	8	11
Perustamisvuoden mukaan					
ennen 1990	78	1	14	3	4
1990–1999	79	2	12	3	4
2000–2004	82	2	11	3	2
2004 jälkeen	78	3	12	3	4

4.7 Maksuvaikeudet

Pk-yrityksistä 18 prosenttia ilmoittaa itse kokeneensa maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana. Tämä on samaa tasoa kuin syksyn barometrissa. Normaalitylanteessa maksuvaikeuksia kokeneiden osuus on vain 2–3 prosenttia. Maksuvaikeudet ovat teollisuudessa yleisimpiä ja palveluissa puolestaan muita aloja harvinaisempia. Voimakkaasti kasvuhakuisten, nuorempien ja kaikkein pienimpien yritysten maksuvaikeudet ovat muita yleisempiä.

Yrityksistä 55 prosenttia on kokenut maksuvaikeuksia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta viimeisen kolmen kuukauden aikana. Tämäkin on samaa tasoa kuin syksyllä. Maksuvaikeuksia ovat kohdanneet erityisesti teollisuuden ja kaupan yritykset. Lisäksi kasvuhakuisemmat, vanhemmat ja suuremmat yritykset ovat osin luonnollisestikin kohdanneet muita useammassa tapauksessa maksuvaikeuksia asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta. Samoin järjestelmätoimittajat ja laajem-

millä markkinoilla toimivat yritykset ovat hieman muita useammin törmänneet maksuvaikeuksiin.

Maksuvaikeuksia viimeisen kolmen kuukauden aikana kohdanneista 74 prosenttia katsoo maksuvaikeuksien lisääntyneen vuodentakaiseen verrattuna. Syksyllä tämä osuus oli vielä 80 prosenttia. Tämä vastaa 40 prosenttia kaikista yrityksistä. Yleistä maksuvaikeuksia ovat kohdanneet erityisesti laajemmilla markkinoilla toimivat ja suuremmat pk-yritykset.

Pk-yrityksistä 10 prosentilla on ollut tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viimeisen kuuden kuukauden aikana. Osuus on sama kuin syksyn pk-yritysbarometrissa. Toimialoista rakentamisessa on hieman useampi turvautunut maksujärjestelyihin. Tarve maksujärjestelyihin on ollut muita yleisempää kasvuhakuisemmissa ja alihankintaa tekeville yrityksillä. Niin ikään pienemmällä työnantajayrityksillä ja nuorilla yrityksillä on ollut muita useammin tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa.

Taulukko 29: Pk-yritysten omat maksuvaikeudet

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	18	21	20	20	16
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	24	19	19	11	30
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	19	19	18	17	11
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990 %	1990–1999 %	2000–2004 %	2004 jälkeen %	
Yrityksellä maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	15	18	19	24	

Taulukko 30: Pk-yritysten kokemat maksuvaikeudet asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	55	57	52	62	51
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	64	59	55	36	45
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	47	59	63	66	65
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990 %	1990–1999 %	2000–2004 %	2004 jälkeen %	
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia viim. 3 kk aikana	61	53	51	50	

Taulukko 31: Asiakkaiden tai kumppaneiden suunnalta koettujen maksuvaikeuksien muutos vuodentakaiseen verrattuna

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	74	76	78	75	72
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	71	72	76	76	95
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	72	74	76	77	84
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990 %	1990–1999 %	2000–2004 %	2004 jälkeen %	
Asiakkailla/kumppaneilla maksuvaikeuksia vuodentakaista enemmän	61	53	51	50	

Taulukko 32: Pk-yritysten tarve maksujärjestelyihin verottajan kanssa

Toimialoittain					
	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	10	11	13	10	9
Kasvuhakuisuuden mukaan					
	Voimakkaasti kasvuhakuiset %	Kasvuhakuiset %	Asemansa säilyttäjät %	Ei kasvutavoitteita %	Toimintaansa lopettavat %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	15	9	11	6	14
Kokoluokittain					
	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	11	10	11	8	5
Perustamisvuoden mukaan					
	ennen 1990 %	1990–1999 %	2000–2004 %	2004 jälkeen %	
Tarvetta maksujärjestelyihin verottajan kanssa viim. 6 kk aikana	8	11	11	13	

4.8 Suhdannelanteeseen sopeutuminen

Pk-yrityksistä lähes puolet on jo tehnyt sopeuttamistoimia nykyisen suhdannelanteen vuoksi. Lisäksi 8 prosenttia on suunnittelemassa sopeuttamistoimia suhdannelanteen takia. Sopeuttamistoimia tehneiden osuus on noussut 7 prosenttiyksikköä syksystä nousemaan jo silloin 8 prosenttiyksikköä keväästä 2009. Sopeutumista suunnittelevien osuus on puolestaan edelleen laskenut 4 prosenttiyksikköä. Syksyllä vastaava lasku viime keväästä oli 8 prosenttiyksikköä. Teollisuudessa 54 prosenttia (46 % viime syksynä ja 32 % keväänä) on tehnyt toimia jo, kun palveluissa vastaava osuus on 37 prosenttia (30 % ja 23 %). Rakentamisessa 10 prosenttia (15 % ja 25 %) on suunnittelemassa toimia. Kaupassa suunnittelevien osuus on niin ikään 10 prosenttia (13 % ja 24 %).

Sopeuttamistoimien toteutus ja suunnittelu on sitä yleisempää mitä suurempiin pk-yrityksiin mennään. Mitä laajemmilla markkinoilla yritys toimii, sitä yleisemmin sopeuttamistoimia on jo tehty. Sen sijaan toimien suunnittelussa ei ole eroa tämän suhteen. Pääsääntöisesti

alihankkijoina toimivat yritykset ovat muita useammin joutuneet sopeuttamistoimiin.

Niistä, jotka ovat tehneet jo sopeuttamistoimia, 42 prosenttia on lomauttanut ja 30 prosenttia on tehnyt muita työaikajärjestelyitä. Lomautuksia tehneiden osuus on noussut 8 prosenttiyksikköä keväästä. Niistä, jotka suunnittelevat tekevänsä sopeuttamistoimia, noin 45 prosenttia suunnittelee niin lomautuksia kuin muita työaikajärjestelyitäkin. Irtisanomisiin on joutunut turvautumaan 26 prosenttia jo sopeuttamistoimia tehneistä, ja sopeuttamistoimia suunnittelevista 19 prosenttia harkitsee irtisanomisia. Näissä osuuksissa ei ole muutoksia syksystä.

Noin neljänneksellä yrityksistä sopeutumistoimiin kuuluu toiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin. Noin viidesosalla toimia tehneistä ja suunnittelevista toimet kohdistuvat liiketoiminnan laajentamiseen uusille alueille tai liiketoiminnan keskittämiseen ydinalueisiin. Tilapäisistä palkanalennuksista on sopinut 15 prosenttia ja 13 prosenttia sopeutustoimia suunnittelevista ennakoi toimien kohdistuvan palkan alennuksiin. Muita

työvoimakustannuksia on karsinut tai suunnittelee karsivansa noin 15 prosenttia. Sopeuttamistoimia suunnittelevista ja tehneistä noin 5 prosenttia on suunnittelemassa tai on jo siirtänyt alihankintaa ulkomaille tai vähentämässä alihankintaa.

Useampi yritys kuin syksyllä toimia tehneistä ja suunnittelevista aikoo laajentaa liiketoimintaansa uusiin tuotteisiin. Samoin varsinkin toimia suunnittelevista aiempaa useampi harkitsee liiketoiminnan laajentamista uusille alueille. Suunnittelevista aiempaa harvempi aikoo turvautua lomauttamisiin. Sen sijaan harkitaan tilapäisiä palkanalennuksia sopeuttamiskeinona.

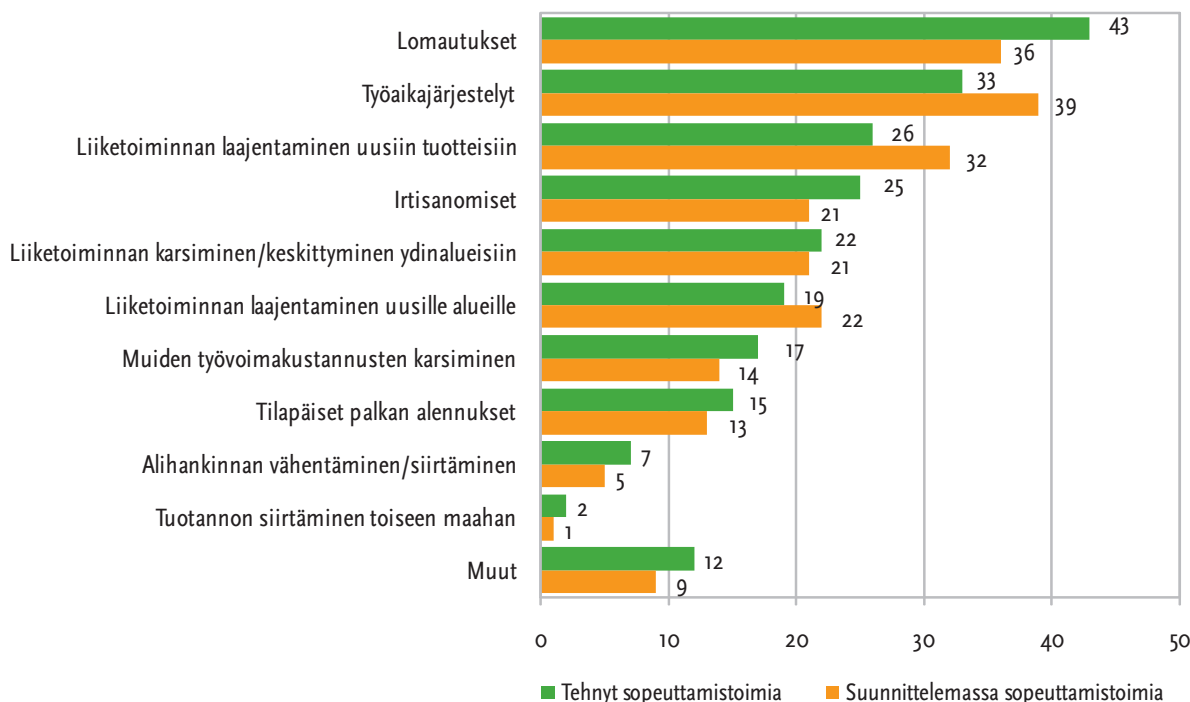
Lomautukset ja irtisanomiset ovat yleisimpiä teollisuudessa ja rakentamisessa, muut työaikajärjestelyt puolestaan palveluissa teollisuuden ohella. Alihankinnan ja tuotannon muutokset koskettavat lähinnä teollisuuden pk-yrityksiä. Rakentamisessa laajentaminen uusiin tuotteisiin on hieman muita aloja harvinaisempaa. Tilapäisiä palkan alennuksia on tehty ja harkitaan erityisesti palveluissa.

Voimakkaammin kasvuhakuiset ja vanhemmat yritykset ovat hieman useammin joutuneet turvautumaan tai suunnittelemaan tuotannon ja alihankinnan siirtämisiä uusiin maihin ja alihankinnan vähentämistä. Toisaalta

kasvuhakuisemmat ja nuoremmat yritykset ovat muita useammin suunnittelemassa tai tehneet liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin tai uusille alueille. Voimakkaammin kasvuhakuiset ja vanhemmat yritykset ovat muita useammin joutuneet turvautumaan tai ennakoivat joutuvansa turvautumaan irtisanomisiin. Vähemmän kasvuhakuiset ja vanhemmat yritykset ovat puolestaan muita hieman useammin tehneet tai suunnittelemassa lomautuksia ja muita työaikajärjestelyitä.

Muiden työvoimakustannusten karsimista ja liiketoiminnan karsimista lukuun ottamatta toimenpiteet ovat sitä yleisempiä mitä laajemmilla markkinoilla toimivista yrityksistä on kyse. Mitä suurempiin yrityksiin mennään henkilömäärältään, sitä yleisempiä ovat lomautukset, irtisanomiset ja työaikajärjestelyt sekä alihankinnan vähentäminen ja tuotannon siirtäminen toiseen maahan. Liiketoiminnan uudelleen järjestelyt ja laajentamiset ovat puolestaan yleisimpiä pienimmissä ja toisaalta suurimmissa pk-yrityksissä. Lomautuksiin on jouduttu turvautumaan tai suunnitellaan turvaututtavan muita useammin alihankintaa tekevissä pk-yrityksissä. Ilman pää- ja/ tai alihankintasuhdetta toimivat yritykset ovat niin ikään joutuneet turvautumaan lomautuksiin ja myös irtisanomisiin muita harvemmin.

Kuva 27: Pk-yritysten tekemät ja suunnittelemat sopeuttamistoimet, % yrityksistä, jotka tehneet tai suunnittelevat tekensä toimia */

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 33: Pk-yritysten tekemät ja suunnitellut sopeuttamistoimet toimialoittain */

	Kaikki yritykset %	Teollisuus %	Rakentaminen %	Kauppa %	Palvelut %
Tehnyt sopeuttamistoimia	42	54	44	42	37
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	8	7	10	10	8
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat tehneet tai suunnittelemassa					
Lomautukset	41	70	56	29	29
Irtisanomiset	25	36	28	20	21
Työaikajärjestelyt	34	38	22	33	38
Tilapäiset palkan alennukset	15	12	11	13	19
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	17	11	17	17	19
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	6	11	5	5	5
Tuotannon siirtäminen toiseen maahan	2	4	0	1	1
Liiketoiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin	27	26	23	28	28
Liiketoiminnan laajentaminen uusille alueille	19	18	20	17	21
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	22	17	23	24	23
Muut	11	7	7	12	14

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

Taulukko 34: Pk-yritysten tekemät ja suunnitellut sopeuttamistoimet kokoluokittain */

	alle 5 henkilöä %	5–9 henkilöä %	10–19 henkilöä %	20–49 henkilöä %	yli 50 henkilöä %
Tehnyt sopeuttamistoimia	34	42	49	56	60
Suunnittelemassa sopeuttamistoimia	7	10	11	10	10
Sopeuttamistoimet yrityksissä, jotka ovat tehneet tai suunnittelemassa					
Lomautukset	22	46	56	59	71
Irtisanomiset	12	24	31	39	50
Työaikajärjestelyt	26	34	36	43	63
Tilapäiset palkan alennukset	21	13	10	8	14
Muiden työvoimakustannusten karsiminen	14	20	13	20	21
Alihankinnan vähentäminen tai siirtäminen	3	5	7	11	15
Tuotannon siirtäminen toiseen maahan	1	1	1	3	7
Liiketoiminnan laajentaminen uusiin tuotteisiin	28	24	22	31	30
Liiketoiminnan laajentaminen uusille alueille	22	15	12	23	25
Liiketoiminnan karsiminen ja keskittyminen ydinalueelle	27	18	19	16	20
Muut	13	10	13	9	5

*/ Vastaajat ovat voineet valita useamman kuin yhden vaihtoehdon.

5. Yhteenveto alueellisista tuloksista

Suhdanneodotukset

Yleiset suhdanneodotukset ovat pk-yritysten keskuudessa kohonneet viime syksystä tuntuvasti. Koko maassa saldoluku on nyt +25, kun se vielä syksyllä oli -8. Tuoloin saldoluku oli juuri ja juuri positiivinen vain kolmella alueella (Helsinki, Pohjanmaa ja Keski-Pohjanmaa), nyt heikoin saldoluku on +13.

Muutamilla alueilla suhdanneodotusten nousu edellisestä barometrasta on poikkeuksellisen suuri: Etelä-Karjalassa 54 yksikköä, Keski-Suomessa 47 yksikköä, Uudellamaalla 41 yksikköä ja Pääkaupunkiseudulla 40 yksikköä. Myös Kymenlaaksossa muutos on ollut huomattava: 38 yksikköä.

Arviot liikevaihdon kehityksestä lähimmän 12 kuukauden aikana ovat tulleet alueellisesti aiempaa yhtenäisemmiksi. Alueelliset saldoluviut ovat pääosin +25:n ja +40:n välillä, ääripäinä erottuvat Pääkaupunkiseudun +45 ja Kainuun +18.

Positiivisimmat henkilöstöodotukset löytyvät suurimpien kaupunkien alueilta, joissa palvelujen ja kaupan merkitys elinkeinorakenteessa korostuvat. Helsingin saldoluku +41 erottuu muista ja myös Pääkaupunkiseudulla (+26), Pohjois-Pohjanmaalla (+18), Uudellamaalla (+17), Keski-Suomessa (+16) ja Varsinais-Suomessa (+15) odotukset ovat valtakunnallisen tason yläpuolella.

Taulukko 35. Suhdannenäkymät osatekijöittäin seuraavan 12 kuukauden aikana

	Yleiset suhdannenäkymät	Liikevaihto	Henkilökunnan määrä	Investointien arvo	Viennin arvo	Tuonnin arvo	Tuotantokustannukset	Kannattavuus	Vaka-varaisuus	Tuotekehitys-panokset
Helsinki	33	38	41	10	7	2	24	23	27	16
Pääkaupunkiseutu	36	45	26	12	7	10	20	24	36	22
Uusimaa	35	38	17	4	11	9	19	28	31	22
Varsinais-Suomi	16	34	15	0	5	6	21	19	28	18
Satakunta	22	30	7	-2	-2	-6	13	19	20	15
Kanta-Häme	27	40	12	2	3	7	17	23	34	17
Päijät-Häme	23	37	14	7	7	-3	15	21	20	27
Pirkanmaa	21	30	8	-1	2	6	16	18	22	11
Kymenlaakso	20	24	5	-2	-3	1	16	5	16	10
Etelä-Karjala	35	45	8	9	2	2	33	22	23	20
Etelä-Savo	30	40	12	1	5	2	31	21	34	14
Pohjois-Savo	20	25	6	-2	3	1	15	14	17	4
Pohjois-Karjala	15	27	7	1	3	3	18	8	15	13
Keski-Suomi	29	40	16	6	4	8	23	31	27	18
Etelä-Pohjanmaa	19	25	5	-5	6	0	24	9	18	18
Pohjanmaa	20	25	1	2	1	1	14	20	23	16
Keski-Pohjanmaa	21	23	8	-3	4	11	9	20	27	15
Pohjois-Pohjanmaa	22	33	18	-4	7	10	19	28	31	14
Kainuu	13	18	0	-8	0	-9	12	15	23	5
Lappi	26	37	7	-10	1	-4	22	30	30	14
Koko maa	25	33	12	2	5	4	19	21	26	16

Investointiodotusten kohoaminen hieman plussan puolelle (+2) koko maan yhteenlasketussa saldoluovussa tapahtui suhdannetilanteeseen nähden jopa yllättävän aikaisin.

Alueelliset muutokset pk-yritysten investointinäky- mistä ovat viime syksyyn nähden osin erittäin suuria. Ne heijastavat sekä alueiden eroja elinkeinorakenteessa sekä yksittäisten teollisuuden alojen ja suuryritysten tilanteissa tapahtuneita muutoksia. Viime syksynä ylivoi- maisesti synkimmät odotukset olivat Etelä-Karjalassa, jossa saldoluku oli tuolloin -43. Nyt se on +9 eli selvästi keskiarvon yläpuolella. Tätä korkeampi luku löytyy vain Pääkaupunkiseudulta ja Helsingistä. Yhdeksällä alueella investointien odotetaan tänä vuonna edelleen vähene- vän. Alin saldoluku (-10) löytyy Lapista.

Vakavaraisuuden suhteen pk-yritysten tilanne näyt- tää melko tasavahvalta eri puolilla maata. Selvästi po- sittiivinen saldoluku +26 on linjassa parantuneiden kan- nattavuusodotusten kanssa.

Suurimmat vakavaraisuuden nousuodotukset löyty- vät hyvin erilaisilta alueilta. Kärjessä ovat Pääkaupun- kiseutu (+36), Kanta-Häme (+34) ja Etelä-Savo (+34). Pohjois-Savossa saldo on puolta pienempi (+17) ja alin lukema on sekin vahvasti plussalla: Pohjois-Kar- jalan +15.

Myös tuotekehityssuunnitelmien kohdalla alueelliset erot ovat suhteellisen pieniä. Koko maan tasosta (+16) poikkeaa ylöspäin eniten Päijät-Häme (+27) ja toiseen suuntaan Pohjois-Savo (+4). Puoli vuotta aiemmin Päijät-Hämeen odotukset eivät poikenneet koko maan tasosta mitenkään.

Työllistäminen ja tulevaisuuden muutosvoimat

Kysynnän epävakauden merkitys työllistämisen esteenä on edelleen korostunut: 34 prosenttia maan pk-yrityk- sistä pitää sitä oleellisena työllistämisen rajoittajana. Myös alueellinen vaihtelu on tässä asiassa melko pientä. Useimmilla alueilla – myös Pääkaupunkiseudulla – osuus on 35 prosentin ympärillä.

Työvoiman saatavuuden merkitys työllistämisen jarruna on talouskriisin seurauksena ymmärrettävästi vähentynyt. Selvästi yli 10 prosentin osuudet kirjataan vain Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa sekä Helsingin ul- kopuolisella Pääkaupunkiseudulla.

Kilpailu osaaajista on pk-yritysten mukaan niiden toiminnan merkittävin muutosvoima tulevaisuudessa. Alueelliset erot ovat tässä suhteessa melko pienet, sillä useimmilla alueilla runsaat 20 prosenttia kasvua

tavoittelevista pk-yrityksistä nimeää juuri tämän muu- tosvoiman.

Sen sijaan väestön ja työvoiman ikääntyminen vaikuttaa pk-yritysten toimintaan alueittain hyvin eri tavalla. Kun koko maassa 14 prosenttia kasvuhakuisista yrityksistä nimeää tämän muutosvoiman, on vastaava osuus Etelä-Savossa, Kainuussa ja Lapissa yli 20 pro- senttia. Vähiten ikääntyminen näyttää huolettavan Päijät- Hämeessä: siellä vain runsaat 7 prosenttia pitää sitä mer- kittävänä toimintaan vaikuttavana muutosvoimana.

Yrittäjyysilmapiiri ja elinkeinoilmasto

Pk-yritysten arvio yrittäjyysilmapiiristä on säilynyt po- sitiivisena, vaikka kokonaisindeksi laskikin syksystä 3 yksiköllä.

Alueellisesti tilanne on säilynyt siinä mielessä ennallaan, että myönteisin yrittäjyysilmapiiri on edelleen Keski-Pohjanmaalla ja Kainuussa. Uutena alueena kär- kicolmikkoon nousi nyt Satakunta. Kriittisimmät arviot ilmapiiristä tulevat Helsingistä.

Helsingin ja muun pääkaupunkiseudun keskimää- räistä kriittisempi näkemys ilmenee myös arvioissa markkinaehtoisten rahoittajien asenteesta yrittäjyyteen. Parhaimmat arviot markkinaehtoiset rahoittajat saa- vat Pohjois-Karjalassa, Etelä-Pohjanmaalla sekä Keski- Pohjanmaalla.

Paikallistason tekijöitä mittaava elinkeinoilmastoin- dekssi jatkoi nousuaan koko maan tasolla. Tyytyväisimpiä yritykset ovat paikkakuntansa asuinympäristön viihtyvyy- teen ja alueittain korkeimman arvosanan saa Etelä-Savo. Paikallisiin tekijöihin kriittisimmin suhtaudutaan Uudel- lamaalla, kun taas tyytyväisimpiä ollaan Pohjanmaalla. Alueelliset erot ovat kuitenkin suhteellisen pienet.

Rahoitus

Suunnitelmat ulkoisen rahoituksen hankkimisesta ovat pk-yrityksissä normaalia luokkaa, kun 26 prosenttia koko maan pk-yrityksistä aikoo hakea rahoitusta seuraavien 12 kuukauden aikana.

Eniten rahoituksen hankkimista suunnittelevia on Pohjanmaalla ja Pohjois-Pohjanmaalla: joka kolmas näiden alueiden pk-yrityksistä aikoo hakea ulkoista rahoitusta. Sen sijaan Keski-Pohjanmaalla osuus on kaikkein matalin, 17 prosenttia. Muuten erot alueiden välillä ovat suhteellisen pieniä rahoituksen hakemista suunnittelevien osuuden vaihdeltaessa enimmäkseen 25–30 prosentin välillä.

Rahoituksen käyttökohde vaihtelee alueittain varsin paljon. Etelä-Karjalassa 53 prosenttia rahoituksen hakua suunnittelevista nimeää perusteeksi käyttöpääoman tarpeen. Käyttöpääoman tarve näyttää vähäisimmältä Uudellamaalla ja Päijät-Hämeessä, joissa vain 16 prosenttia ulkoista rahoitusta harkitsevista ilmoittaa tarvitsevansa sitä käyttöpääomaksi. Keski-Pohjanmaalla puolestaan laajennusinvestoinnit sekä kehittämishankkeet ovat pk-yritysten yleisimmät rahoituskohteet.

Rahoituksen hakemista suunnittelevista kolme neljästä aikoo hakea sitä pankista. Tämä koko maan pk-yritysten osuus on lähes sama kuin viime syksynä. Eniten kiinnostusta pankkirahoitukseen löytyy Etelä-Karjalasta sekä Satakunnasta, joissa osuudet rahoitusta suunnittelevista ovat lähes 90 prosenttia.

Finnveran puoleen kääntymistä suunnittelevia on nyt 31 prosenttia eli 5 prosenttiyksikköä vähemmän kuin syksyllä. Etelä- ja Pohjois-Karjalassa Finnveran osuus on selvimmin keskiarvon yläpuolella: 47 prosenttia. Myös Päijät-Hämeessä Finnvera voi tänäkin vuonna olla merkittävä rahoittaja. Sen nimeää 42 prosenttia rahoituksen ottamista harkitsevista.

Rahoitusyhtiöiden osuus mahdollisena ulkoisen rahoituksen lähteenä värähti syksystä yhden prosenttiyksikön ylöspäin 18 prosenttiin. Alueista tässä suhteessa omaa luokkaansa on Uusimaa, jossa lähes joka kolmas ulkoista rahoitusta suunnitteleva pk-yritys aikoo hakea sitä rahoitusyhtiöstä.

Maksuvaikeudet

Pk-yritysten maksuvaikeudet ovat edelleen varsin yleisiä. Viimeisen kolmen kuukauden aikana maksuvaikeuksia ilmoittaa itse kokeneensa 18 prosenttia pk-yrityksistä. Osuus on prosenttiyksikön korkeampi kuin viime syksynä.

Vähiten maksuvaikeuksia raportoidaan koetun Pohjanmaalla – runsaat 9 prosenttia – ja eniten Kymenlaaksossa, jossa osuus on runsaat 26 prosenttia. Noin joka neljännellä pk-yrityksellä on ollut omia maksuvaikeuksia Kanta-Hämeessä, Päijät-Hämeessä sekä Etelä-Karjalassa. Uudellamaalla maksuvaikeuksia on vajaalla 15 prosentilla, mutta sen sijaan Helsingissä 19 prosentilla.

Liikekumppanien tai asiakkaiden taholta koetut maksuvaikeudet ovat edelleen varsin yleisiä: 55 prosenttia pk-yrityksistä kertoo kokeneensa niitä viimeisten kolmen kuukauden aikana. Tilanne ei ole viime syksyn jälkeen helpottunut.

Selvästi yleisimpiä maksuvaikeudet ovat olleet Etelä-Karjalassa, jossa 72 prosenttia alueen pk-yrityksistä on niitä kohdannut. Paras tilanne on ollut Kainuussa ja Pohjois-Savossa, joissa osuus on 47 prosenttia.

Tarve omiin maksujärjestelyihin verottajan kanssa viimeisten kuuden kuukauden aikana on koko maassa ollut 10 prosentilla pk-yrityksistä. Viime syksynä tilanne oli sama. Vähiten järjestelyjä on neuvoteltu Kainuussa, vain 5 prosenttia yrityksistä sekä Helsingin ulkopuolisella Pääkaupunkiseudulla – runsaat 6 prosenttia. Selvästi yli 10 prosentin alueita ovat Keski-Pohjanmaa, Pohjois-Savo sekä Kymenlaakso.

Suhdanteeseen liittyvät toimet

Sopeutuminen talouskriisiin seurauksiin koskee eniten useampia pk-yrityksiä. Lähes puolet yrityksistä on nyt tehnyt sopeuttamistoimia taloustilanteen vuoksi. Sopeuttamistoiimiin ryhtyneiden osuus on viime syksystä noussut 7 prosenttiyksikköä.

Vähiten sopeutustoimia on tehty Keski-Pohjanmaalla, jossa alueen pk-yrityksistä 27 prosenttia kertoo sopeuttaneensa toimintaansa. Lapissa vastaava osuus on tasan kaksinkertainen. Kaakkois-Suomessa kahdella vierekäisellä alueella sopeuttamistoimet ovat menneen hyvin eri tahtiin, sillä Etelä-Karjalassa 56 prosenttia pk-yrityksistä on sopeuttanut toimintaansa ja 39 prosenttia puolestaan ei ole sitä vielä tehnyt. Sen sijaan Etelä-Savossa vastaavat osuudet ovat 36 ja 57 prosenttia.

Sopeuttamistoimia suunnittelevia on nyt 8 prosenttia pk-yrityksistä, mikä on 4 prosenttiyksikköä vähemmän kuin syksyllä. Aktiivisinta suunnittelu on Kymenlaaksossa, Pohjanmaalla, Lapissa sekä Päijät-Hämeessä. Kaikilla näillä alueilla runsaat 11 prosenttia yrityksistä suunnittelee sopeuttamista. Etelä-Karjalassa vastaava osuus on puolestaan matalin: vajaat 5 prosenttia.

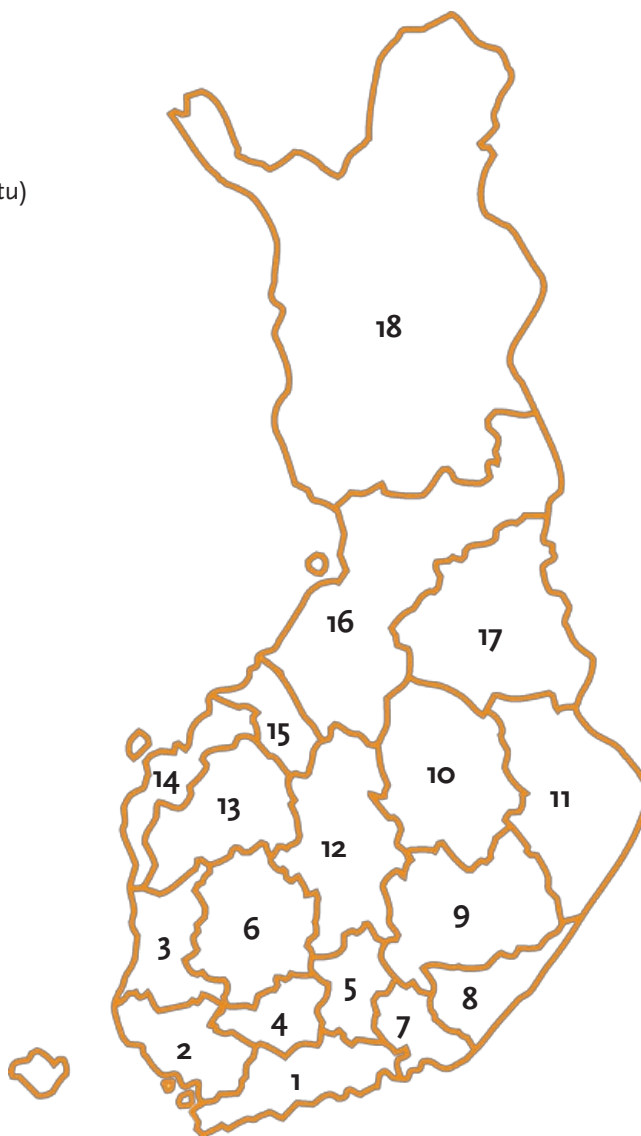
Vähintään joka toinen pk-yritys on lomauttanut tai suunnittelee sitä Päijät-Hämeessä, Etelä-Savossa, Pohjois-Karjalassa sekä Pohjois-Pohjanmaalla. Irtisanoutumisiin turvautuminen tai niiden suunnittelu on vähäisintä Kymenlaaksossa (15 prosenttia) ja yleisintä Pohjois-Pohjanmaalla (35 prosenttia) sekä Helsingin ulkopuolisella pääkaupunkiseudulla (32 prosenttia).

Liiketoiminnan laajentamista uusiin tuotteisiin on jo tehnyt tai tavoittelee alueittain 25–30 prosenttia yrityksistä. Aktiivisinta tällainen sopeuttaminen on Etelä-Karjalassa, Etelä-Savossa ja Keski-Suomessa, joissa joka kolmas pk-yritys raportoi tekevänsä niin. Pienimmät osuudet ovat Keski- ja Etelä-Pohjanmaalla (15 ja 17 prosenttia).

Tuotannon siirtäminen toiseen maahan on pk-yritysten keskuudessa hyvin vähän käytetty sopeutumiskeino: sitä on tehnyt tai suunnittelee lähes kaikilla alueilla vain muutama barometriin vastannut yritys.

Pk-yritysbarometrin aluejako

1. Uusimaa, erilliset raportit:
  - Helsinki
  - Pääkaupunkiseutu (pl. Helsinki)
  - Uusimaa (pl. Helsinki ja Pääkaupunkiseutu)
2. Varsinais-Suomi
3. Satakunta
4. Kanta-Häme
5. Päijät-Häme
6. Pirkanmaa
7. Kymenlaakso
8. Etelä-Karjala
9. Etelä-Savo
10. Pohjois-Savo
11. Pohjois-Karjala
12. Keski-Suomi
13. Etelä-Pohjanmaa
14. Pohjanmaa
15. Keski-Pohjanmaa
16. Pohjois-Pohjanmaa
17. Kainuu
18. Lappi

Lisäksi tehdään raportit Hämeen, Kaakkois-Suomen, Pohjanmaan ja Uudenmaan ELY-alueille sekä Keski-Pohjanmaan Yrittäjien alueelle.

Mannerheimintie 76 A
 PL 999, 00101 Helsinki
 Puhelin (09) 229 221, faksi (09) 2292 2980
www.yrittajat.fi

- **Etelä-Karjalan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/etelakarjala
 puhelin 010 470 1100
- **Etelä-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/etelapohjanmaa
 puhelin (06) 420 5000
- **Etelä-Savon Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/etelasavo
 puhelin (015) 151 650
- **Helsingin Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/helsinki
 puhelin 010 841 3020
- **Hämeen Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/hame
 puhelin (03) 682 1153
- **Kainuun Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/kainuu
 puhelin 010 387 7870
- **Keski-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/keskipohjanmaa
 puhelin (06) 831 5292
- **Keski-Suomen Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/keskisuomi
 puhelin 010 425 9200
- **Kymen Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/kymi
 puhelin (05) 544 3030
- **Lapin Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/lappi
 puhelin 0400 898 200
- **Länsipohjan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/lansipohja
 puhelin (016) 221 701
- **Pirkanmaan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/pirkanmaa
 puhelin (03) 251 6500
- **Pohjois-Karjalan Yrittäjät**
www.yrittajat.fi/pohjoiskarjala
 puhelin 010 470 7600
- **Pohjois-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/pohjoispohjanmaa
 puhelin (08) 311 4677
- **Päijät-Hämeen Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/paijathame
 puhelin (03) 782 9866
- **Pääkaupunkiseudun Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/paakaupunkiseutu
Espoon Yrittäjät ry,
 puhelin 010 422 1400
Kauniaisten Yrittäjät ry,
Grankulla Företagare rf,
 puhelin 010 420 6900
Vantaan Yrittäjät ry,
 puhelin (09) 823 7630
- **Rannikko-Pohjanmaan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/rannikkopohjanmaa
 puhelin (06) 356 0800
- **Satakunnan Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/satakunta
 puhelin (02) 634 9900
- **Savon Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/savo
 puhelin (017) 368 0500
- **Uudenmaan Yrittäjät ry -**
Nylands Företagare rf
www.yrittajat.fi/uusimaa
 puhelin (09) 274 5420
- **Varsinais-Suomen Yrittäjät ry**
www.yrittajat.fi/varsinaissuomi
 puhelin (02) 275 7100

Pääkonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 7220
  - **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3240
- Finnvera Oyj • valtakunnallinen vaihde 020 460 11
www.finnvera.fi

Aluekonttorit

- **Helsinki**
Eteläesplanadi 8 • PL 1010, 00101 Helsinki
Faksi 020 460 3401
- **Joensuu**
Torikatu 9 A, 80100 Joensuu
Faksi 020 460 2163
- **Jyväskylä**
Sepänkatu 4, 40100 Jyväskylä
Faksi 020 460 2299
- **Kajaani**
Kauppakatu 1, 87100 Kajaani
Faksi 020 460 3899
- **Kuopio**
Haapaniemenkatu 40 • PL 1127, 70111 Kuopio
Faksi 020 460 3330
- **Lahti**
Laiturikatu 2, 5. kerros, 15140 Lahti
Faksi 020 460 2249
- **Lappeenranta**
Snellmaninkatu 10, 53100 Lappeenranta
Faksi 020 460 2149
- **Mikkeli**
Linnankatu 5, 50100 Mikkeli
Faksi 020 460 3690
- **Oulu**
Asemakatu 37, 90100 Oulu
Faksi 020 460 3944
- **Pori**
Valtakatu 6, 28100 Pori
Faksi 020 460 2349
- **Rovaniemi**
Maakuntakatu 10 • PL 8151, 96101 Rovaniemi
Faksi 020 460 2099
- **Seinäjoki**
Kauppatori 1–3, 60100 Seinäjoki
Faksi 020 460 2399
- **Tampere**
Hämeenkatu 9 • PL 559, 33101 Tampere
Faksi 020 460 3711
- **Turku**
Eerikinkatu 2, 20100 Turku
Faksi 020 460 3649
- **Vaasa**
Pitkäkatu 55, 65100 Vaasa
Faksi 020 460 3849

Pietarin-edustusto

- **Finnveran Pietarin edustusto
Finnish-Russian Innovation Center**
Business Center Apollo, office 500
Dobrolyubova Prospect 8
St. Petersburg 197198
Russia
Puhelin +7 812 335 2234
Faksi +7 812 335 2236

Elinkeino-, liikenne- ja
ympäristökeskus

Työ- ja elinkeinoministeriö

Aleksanterinkatu 4
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
puhelin 010 60 6000
faksi (09) 1606 2166
www.tem.fi

- **Etelä-Pohjanmaan ELY**
Huhtalantie 2, 60220 Seinäjoki
puhelin 020 636 0030, faksi (06) 414 3020
www.ely-keskus.fi/etela-pohjanmaa
- **Etelä-Savon ELY**
Mikonkatu 3 ja 5, PL 164, 50101 Mikkeli
puhelin 020 636 0120, faksi (015) 651 9149
www.ely-keskus.fi/etela-savo
- **Hämeen ELY**
Rauhankatu 10, 15110 Lahti
faksi (03) 589 9520
Raatihuoneenkatu 11, 13100 Hämeenlinna
faksi (03) 570 8010
puhelin 020 636 0130
www.ely-keskus.fi/hame
- **Kaakkois-Suomen ELY**
Salpausselänkatu 22, PL 1041, 45101 Kouvola
Kauppakatu 40 D, 53100 Lappeenranta
puhelin 020 636 0090, faksi (05) 379 4550
www.ely-keskus.fi/kaakkois-suomi
- **Kainuun ELY**
Kalliokatu 4, PL 115, 87101 Kajaani
puhelin 020 636 0100, faksi (08) 614 1670
www.ely-keskus.fi/kainuu
- **Keski-Suomen ELY**
Cygnaeuksenkatu 1, PL 250, 40101 Jyväskylä
puhelin 020 636 0040, (014) 449 8750
www.ely-keskus.fi/keski-suomi
- **Lapin ELY**
Ruokasenkatu 2, PL 8060, 96101 Rovaniemi
faksi (016) 319 610
Asemakatu 19, 94100 Kemi
faksi (016) 319 710
puhelin 020 636 0010
www.ely-keskus.fi/lappi
- **Pirkanmaan ELY**
Kauppakatu 4, PL 297, 33101 Tampere
puhelin 020 636 0050, faksi (03) 389 1603
www.ely-keskus.fi/pirkanmaa
- **Pohjanmaan ELY**
Hovioikeudenpuistikko 19A, PL 131, 65101 Vaasa
faksi (06) 329 6480
Ristirannankatu 1, PL 240, 67101 Kokkola
faksi (06) 832 6590
puhelin 020 636 0140
www.ely-keskus.fi/pohjanmaa
- **Pohjois-Karjalan ELY**
Kauppakatu 40 B, PL 69, 80101 Joensuu
puhelin 020 636 0110, faksi (013) 123 622
www.ely-keskus.fi/pohjois-karjala
- **Pohjois-Pohjanmaan ELY**
Viestikatu 1, PL 86, 90101 Oulu
puhelin 020 636 0020, faksi (08) 816 2869
www.ely-keskus.fi/pohjois-pohjanmaa
- **Pohjois-Savon ELY**
Käsityökatu 41, PL 2000, 70101 Kuopio
puhelin 020 636 0080, faksi (017) 580 8950
www.ely-keskus.fi/pohjois-savo
- **Satakunnan ELY**
Yrjönkatu 20, 28101 PORI
puhelin 020 636 0150, faksi (02) 529 9340
www.ely-keskus.fi/satakunta
- **Uudenmaan ELY**
Maistraatinportti 2, 00240 Helsinki
puhelin 020 636 0070, faksi (09) 615 00829
www.ely-keskus.fi/uusimaa
- **Varsinais-Suomen ELY**
Ratapihankatu 36, PL 236, 20101 Turku
puhelin 020 636 0060, faksi (02) 251 1540
www.ely-keskus.fi/varsinais-suomi

Suomen Yrittäjien Sypoint Oy

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221
faksi 09 2292 2999
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Suomen Yrittäjät

Mannerheimintie 76 A
PL 999, 00101 Helsinki
puhelin 09 229 221
faksi 09 2292 2980
toimisto@yrittajat.fi
www.yrittajat.fi

Finnvera Oyj

Valtakunnallinen vaihde: 020 460 11
www.finnvera.fi
Helsinki
Eteläesplanadi 8
PL 1010, 00101 Helsinki
faksi 020 460 7220

Kuopio

Haapaniemenkatu 40
PL 1127, 70111 Kuopio
faksi 020 460 3240

Työ- ja elikeinoministeriö

Aleksanterinkatu 4
PL 32, 00023 Valtioneuvosto
puhelin 010 606 000
faksi 09 1606 2166
www.tem.fi